

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У
КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

Милица Н. Печиноћевић

**ТРГОВИНА ЉУДИМА У ЦИЉУ СЕКСУАЛНЕ
ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ**

(Мастер рад)

Косовска Митровица, 2025.

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У
КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

МАСТЕР РАД

**Тема: ТРГОВИНА ЉУДИМА У ЦИЉУ СЕКСУАЛНЕ
ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ**

Ментор:

Проф. др Саша Атанасов

Студент:

Милица Печиноћевић

Број индекса: 420/2024

Косовска Митровица, 2025.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
-----------	---

І ДЕО

1. ТРГОВИНА ЉУДИМА – ПОЈАМ, ОБЛИЦИ И КАРАКТЕРИСТИКЕ.....	3
1.1. Дефиниција трговине људима.....	3
1.2. Фактори који доприносе трговини људима.....	5
1.3. Основни облици трговине људима.....	8
1.4. Жртве трговине људима.....	9
1.5. Последице трговине људима.....	10

ІІ ДЕО

2. СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА КАО ОБЛИК ТРГОВИНЕ ЉУДИМА.....	13
2.1. Појам сексуалне експлоатације.....	13
2.2. Основни облици сексуалне експлоатације.....	14
2.2.1. <i>Присилна проституција</i>	14
2.2.2. <i>Дечија проституција</i>	16
2.2.3. <i>Присилна порнографија</i>	18
2.3. Врсте сексуалне експлоатације.....	19
2.4. Узроци сексуалне експлоатације.....	20
2.5. Жртве сексуалне експлоатације.....	22
2.6. Последице сексуалне експлоатације.....	23
2.7. Правни оквир и механизми заштите.....	25
2.8. Превенција и едукација.....	27

III ДЕО

3. ПРАВНИ ОКВИР И ЗАШТИТА ЖРТАВА.....	30
3.1. Међународни правни оквир.....	30
3.1.1. <i>Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала-Палермо конвенција.....</i>	31
3.1.2. <i>Протокол о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом.....</i>	33
3.1.3. <i>Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима.....</i>	35
3.2. Национални правни оквир.....	36
3.3. Институционални механизми.....	39
3.4. Идентификација и рехабилитација жртава.....	42
3.5. Имовинскоправни захтев у случајевима трговине људима.....	45

IV ДЕО

4.АНАЛИЗА ЖРТАВА СЕКСУАЛНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	48
4.1.Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2021. година.....	48
4.2.Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2022. година.....	49
4.3.Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2023. година.....	50
4.4.Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2024. година.....	51
4.5.Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2025. година.....	53
ЗАКЉУЧАК.....	56
ЛИТЕРАТУРА.....	58

УВОД

Трговина људима представља једну од најтежих повреда достојанства и основних права појединца у савременом друштву, као и један од најраширенијих и финансијски најисплативијих облика организованог криминала који делује преко националних граница. Иако се у јавности често повезује са прошлoшћу и историјским облицима поробљавања, овај феномен данас функционише у модерном и много суптилнијем облику, што омогућава да експлоатација људи буде организована уз висок ниво тајности и професионалности криминалних структура. Савремене политичке, економске и социјалне промене – као што су миграције великих размера, нестабилност држава, социјалне разлике, сиромаштво и динамика глобализованог друштва – створиле су околности у којима одређене категорије становништва постају нарочито подложне различитим облицима злоупотребе.

Међу бројним облицима експлоатације, сексуална експлоатација се издваја по томе што је најзаступљенија, изузетно профитабилна и дубоко разарајућа за све који је преживе. Ова врста трговине људима обухвата принудно укључивање у проституцију, сексуално поробљавање, продуковање порнографских материјала и различите облике злоупотребе који се све чешће одвијају путем дигиталних платформи. Последице сексуалне експлоатације су дугорочне и вишеслојне, јер жртвама наносе озбиљну физичку, психичку и социјалну штету и остављају дубоке трауме које отежавају њихову каснију интеграцију у заједницу. Савремене технологије додатно погодују ширењу овог облика злостављања, будући да омогућавају трговцима да лакше дођу до потенцијалних жртава, да их контролишу и искоришћавају у виртуелном окружењу уз минималан ризик откривања.

Трговина људима је сложен и вишедимензионалан феномен који се не може разумети искључиво кроз призму криминалитета. Она укључује економске, социолошке, психолошке и политичке аспекте, што захтева интердисциплинарни приступ у проучавању. Анализа сексуалне експлоатације подразумева сагледавање широког спектра фактора: индивидуалних карактеристика жртава, породичне и социјалне средине, економских услова у којима живе, образовног статуса, родних неједнакости, миграционих

кретања, као и утицаја ширих друштвених и глобалних процеса. Жртве најчешће потичу из економски и социјално угрожених средина, док трговци примењују разноврсне методе – од обећања бољег живота и психолошке манипулације до употребе физичке силе, претњи и потпуне контроле.

Иако се статистичке евиденције државних институција и међународних организација односе на све већи број откривених случајева, значајан део жртава остаје невидљив за систем. Управо та „скривена популација“ најчешће обухвата малолетнике, мигранте, жене које живе у ризичним социоекономским условима, као и особе изложене различитим облицима дискриминације и породичном или партнерском насиљу. У последњим деценијама, на глобалном и националном нивоу, развијен је обиман законски оквир којим се регулише област борбе против трговине људима – од кључних међународних докумената као што је Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала - Палермска конвенција преко директива Европске уније, до стратегија и планова деловања на државном нивоу. Међутим, иако је нормативна основа у великој мери усклађена са међународним стандардима, њена практична примена је често недовољна, посебно када је реч о идентификацији жртава, кажњавању починилаца и обезбеђивању дугорочне подршке преживелима.

На подручју Западног Балкана, а нарочито у Србији, трговина људима и даље представља озбиљан друштвени, правни и безбедносни проблем. Србија се налази на геостратешки важном положају и истовремено функционише као земља из које жртве потичу, преко које се транспортују и у којој могу бити експлоатисане. На овом простору су забиљежени различити облици трговине људима – од унутрашње експлоатације, прекограничних активности криминалних група, све до злостављања деце и пораста онлајн регрутовања кроз друштвене мреже и друге дигиталне канале. Додатни изазови проистичу из недовољне информисаности јавности, дубоке стигматизације жртава, недостатака у раду институција, као и ограничене сарадње између различитих сектора који би требало да се баве превенцијом и заштитом.

I ДЕО

1. ТРГОВИНА ЉУДИМА – ПОЈАМ, ОБЛИЦИ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

1.1. Дефиниција трговине људима

Трговина људима представља облик криминалитета који дубоко нарушава све сегменте друштвеног живота и оставља тешке последице како по појединце, тако и по заједницу у целини. Од усвајања Протокола о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом (Палермо протокол), којим се допуњује Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала¹ – већина теоријских и истраживачких радова ослања се управо на дефиницију овог документа. У последњим деценијама питање трговине људима све више добија на значају у научним и стручним круговима. Томе су допринеле велике промене на глобалном економском, социјалном и политичком плану. Истраживачко интересовање за ову тему посебно је порасла услед интензивираних миграционих токова, као и због бројних друштвених и политичких криза које су уследиле након распада биполарног светског поретка и периода хладног рата.²

Јасно дефинисање појма трговине људима кључно је за разумевање овог сложеног феномена, који се заснива на злоупотреби рањивости, превари, принуди или употреби силе. Према Палермо протоколу, трговина људима обухвата регрутацију, транспорт, премештање, смештај или пријем особа уз употребу претње, насиља, отмице, обмане, злоупотребе моћи или рањивости, као и давање или примање користи како би се добио

¹ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Сл. лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 6/2001.

² Н. Пајић, Трговина људима – социоекономски и културни чиниоци, *Годишњак факултета безбедности*, Београд, 2017, 240.

пристанак лица које контролише жртву. Све ове радње имају за циљ довођење особе у положај експлоатације.³

Када се посматра дефиниција трговине људима из Палермо протокола, види се да је она веома општа и свеобухватна, што је уобичајена карактеристика међународно-правних докумената. Таква широка дефиниција има два основна разлога: прво, омогућава да документ буде прихватљив за што већи број држава чланица међународне заједнице; и друго, оставља простор да се појава прецизније дефинише и уреди кроз националне прописе. Анализом дефиниције види се да она обухвата читав низ активности које могу бити извршене у оквиру трговине људима, као и различите начине на који се те активности спроводе. Ипак, суштински, све предузете радње имају један заједнички циљ – експлоатацију људи као људских бића. Из ове дефиниције могу се издвојити три кључна сегмента појаве трговине људима: сама радња извршења, средство којим се радња спроводи и циљ који се тиме остварује.⁴

Минимални облик експлоатације подразумева искоришћавање проституције других лица или било који други вид сексуалне експлоатације, као и принудни рад или службу, ропство или праксе које подсећају на ропски однос, сервитут или уклањање органа.⁵ У контексту правне дефиниције наглашава се да пристанак жртве на планирану експлоатацију нема правни значај уколико је у процесу трговине коришћено било које средство принуде, насиља, обмане или злоупотребе. Када је реч о деци, свако врбовање, транспорт, премештање, скривање или пријем малолетног лица у циљу експлоатације сматра се трговином људима, чак и ако није употребљено ниједно од наведених средстава принуде. Према овој дефиницији, дететом се сматра свако лице млађе од осамнаест година.⁶

³ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *Ничија деца: трговина децом у Србији и Црној Гори*, Save The Children, Програм за Србију, Београд, 2005, 64 – 70.

⁴ Б. М. Цмиљанић, *Специфичности међународноправне норме о забрани трговине људима*, Гласник адвокатске коморе Војводине, бр.10, Нови Сад, 2015, 492 – 493.

⁵ М. Грујић, *Експлоатација жртава трговине људима*, *Правне теме*, бр. 3, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2002, 242.

⁶ *Исто*, 246.

У правном оквиру Републике Србије, трговина људима је дефинисана у члану 388. Кривичног законика.⁷ Ова одредба прописује да се трговина људима сматра кривичним делом и обухвата више видова злоупотребе, као што су сексуална експлоатација, принудни рад, стављање лица у ропски положај, као и трговина органима. Законодавство предвиђа и посебно оштре санкције у ситуацијама када је жртва малолетна или када је дело извршено као део организоване криминалне активности.

Феномен трговине људима остаје посебно опасан управо због своје способности да се брзо мења и прилагођава новим облицима. Проблем више није ограничен само на сексуалну експлоатацију и принудни рад, већ се све чешће јавља у облицима као што су узимање људских органа, искоришћавање у порнографији и другим сегментима шире „секс индустрије“, као и кроз различите облике ропског рада. Забрињавајући је и тренд да су жртве углавном деца, при чему су у већини случајева девојчице, али све чешће и дечаци. Поред тога, жртве су све млађе, што додатно компликује решавање овог проблема у контексту заштите људских права и основних слобода. Посебну пажњу треба обратити на обезбеђивање адекватне заштите деци и малолетницима, али и другим маргинализованим групама, као што су странци, избеглице, имигранти и припадници националних мањина.⁸

1.2. Фактори који доприносе трговини људима

Фактори који доприносе трговини људима су комплексни и међусобно повезани, обухватајући различите социоекономске, политичке, културне и индивидуалне околности које стварају повољно окружење за развој овог облика криминалитета. Разумевање ових

⁷ Чл. 388, ст. 2, Кривични законик Републике Србије – КЗ, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – исправка, 107/2005 – исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024), у даљем тексту КЗ.

⁸ Према Wooditch (2012). У: Е. Мујановић, Е. Муратбеговић, *Трговина људима – приручник за напредну обуку криминалистичке полиције у БиХ*, International Centre for Migration Policy Development, Austria, 2015, 15.

фактора је изузетно важно за ефикасну борбу против трговине људима, јер не само да објашњавају узроке и распрострањеност овог феномена, већ и указују на области у којима је неопходно спровести интервенције ради превенције и заштите жртава. Иако се не може дефинисати један униформни профил жртава, могуће је препознати одређене заједничке карактеристике које их чине посебно рањивим на трговину људима. Уместо да се покушава утврдити један јасан тип жртве, стручњаци истичу да је много значајније усмерити пажњу на факторе и околности које повећавају ризик од виктимизације. То значи да се превенција и заштита морају базирати на разумевању сложених узрочно-последичних односа који доводе до тога да одређене особе постану подложне трговини људима.⁹

Социо економски фактори

Сиромаштво и немогућност легалног запослења - представљају једне од основних фактора који људе чине рањивим на трговину људима. Особе које живе у екстремно сиромаштву, које по глобалним проценама чини око 7,2% светске популације (са приходом испод два долара дневно), често су приморане да траже боље услове живота било кроз миграцију, било чак кроз поступке који укључују трговину члановима породице, најчешће децом, како би обезбедили материјалну егзистенцију. Сиромаштво је један од најчешћих узрока трговине људима у сврхе сексуалне експлоатације, посебно код жена и девојака које живе у тешким економским условима. Оне су често присиљене да траже излаз из ситуације и због тога лако падају на сумњиве понуде или прихватају миграцију у потрази за послом. Многе жртве нису свесне да улазе у ланац трговине људима – оне верују обећањима о сигурном послу и бољем животу. Природна жеља да побегну од сиромаштва и обезбеде себи и својој породици боље услове живота чини их рањивим, а трговци људима манипулишу њима, нудећи им наду и „решења“ која на крају воде ка експлоатацији.¹⁰

Економске миграције - Сиромаштво је тесно повезано са проблемом незапослености и расељавања, које настају као последица немогућности проналажења

⁹ Н. Пајић, *наведено дело*, 242.

¹⁰ Ж. Бјелајац, *Трговина људима- Злочин против човечности*, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2014, 438.

посла у непосредној околини. Неолибералне економске политике, процеси приватизације, структурна прилагођавања и затварања читавих индустријских погона негативно утичу на животни стандард сиромашне већине становништва. Као резултат тога, незапосленост расте, а профитира само мали део становништва, што додатно продубљује економску неједнакост. У овом контексту постоји очигледна и снажна веза између миграторних кретања, нарочито масовних, и постојећих мигрантских мрежа и рута, које су у великој мери илегалне. Овај феномен, с једне стране, олакшава организацију трговине људима, а с друге стране доводи до пораста броја жртава. Мигранти, тражећи бољи живот или посао ван своје локалне заједнице, често постају рањиви на манипулације и експлоатацију, што трговци људима искориштавају да би их укључили у илегалне мреже и ланац трговине.¹¹

Културни чиниоци

Улога културе у виктимизацији појединца трговином људима дуго није била у фокусу истраживача, али је у последњим годинама све присутније схватање да обичаји, традиција, као и маргинализација и дискриминација одређених група играју значајну улогу у овом феномену. Савремена истраживања све више истичу да културни обрасци и друштвени статус појединаца могу директно утицати на њихову рањивост и већу изложеност ризику од трговине људима. У анализи утицаја социјалне искључености јасно се уочавају бројни фактори који повећавају осетљивост појединих друштвених група. Низак степен социјалне интеграције, присуство отворене или прикривене дискриминације, мала социјална мобилност, специфични традиционални обичаји и, у неким заједницама, улога деце у економском издржавању породице — све ово чини те групе много рањивијим у односу на остатак становништва. У том контексту поставља се и важно питање да ли виктимизација припадника ових група може проћи неопажено, управо због тога што се, због свог специфичног начина живота, традиције или друштвеног положаја, често посматрају као „други“, односно као неко ко не припада у потпуности доминантном друштвеном систему. Овај осећај одвојености и стигматизације додатно повећава ризик да се њихово страдање занемари или не препозна на време.¹²

¹¹ S. Ćopić, Putevi trgovine ljudima u Evropi i pozicija Srbije na njima, *Temida*, 11 (4), 2008, 49–50.

¹² Н. Пајић, *наведено дело*, 249 – 250.

1.3. Основни облици трговине људима

Под облицима експлоатације жртва трговине људима предразумевају се различити начини на који се овај сложени криминални феномен испољава у пракси, при чему се он непрестано прилагођава конкретним друштвеним и економским условима, као и географском подручју у којем се јавља, али и потражњи за одређеним врстама експлоатације. Заједничка и основна одлика свих тих облика јесте да им је крајњи циљ експлоатација жртве, која се постиже злоупотребом, односно искоришћавањем њеног положаја путем претњи, обмане, различитих облика принуде или искоришћавањем њене социјалне, економске или друге рањивости. У оквиру трговине људима појављују се различити облици експлоатације, међу којима је најчешћа и највидљивија сексуална експлоатација, принудни рад и принудно просјачење.¹³

Међутим, поред ових облика експлоатације, постоје и многобројни други скривени облици овог криминалног феномена којима се жртва ставља у положај контроле и злоупотребе од стране трговаца људима ради стицања користи од стране трећих лица.¹⁴

У такве, мање уочљиве форме спадају: трговина људима у контексту оружаних сукоба, трговина људима ради принудних бракова, трговина органима и илегално усвојење.¹⁵

Сви ови облици могу бити комбиновани са сексуалном експлоатацијом жртва трговине људима, што представља готово правило када је реч о жртвама женског пола.

¹³ *United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Global Report on Trafficking in Persons 2020, 143.*

¹⁴ *Исто.*

¹⁵ В. Више: Б. Бановић, *Нормативни оквир за супротстављање трговини људским органима*, Анали Правног факултета, Београд, 65(3), 2017, 74. М. Анђелковић, Т. Вукасовић и сарадници, *Трговина људима – приручник за адвокате*, АСТРА, Београд, 2024, 27. А. Ђукић, *Трговина људима у оружаним сукобима*, *Војно дело*, вол. 72, бр. 1, 2020, 42 – 43. С. Мијалковић, *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005, 154.

1.4. Жртве трговине људима

Под појмом жртве трговине људима подразумева се свако физичко лице које је претрпело искоришћавање у циљу трговине људима или постоји основана и реална сумња да је могло бити предмет таквог искоришћавања. Жртве трговине људима обично су изложене већем броју фактора виктимизације који их чине рањивима. Већина ових жртава потиче из држава које пролазе кроз економску и политичку транзицију или из држава које су у процесу послератне реконструкције. Због економских неједнакости, високог нивоа незапослености и лоших друштвених услова у својим земљама, особе из социјално угрожених група често су привучене обећањима о бољој будућности и добро плаћеним пословима у богатијим државама. Међутим, уместо тога, оне често завршавају у условима покорности и ропства, подвргнуте озбиљном психичком, физичком и сексуалном злостављању.¹⁶

Један од значајних фактора који доприноси виктимизацији јесте и низак ниво образовања. Особе без адекватног образовања обично немају потребна знања и вештине да препознају ризичне ситуације и заштите себе. Недостатак информисаности о опасностима, као и лаковерност, повећавају њихову изложеност трговини људима. Необразованост је често праћена сиромаштвом и незапосленошћу, што додатно повећава ризик од виктимизације.¹⁷

Породично насиље и дисфункционалне породице представљају још један важан фактор ризика. Особе које су као деца трпеле насиље или нису имале адекватну породичну подршку постају потенцијалне жртве. Најчешће се ради о женама и деци, који су истовремено и најчешће жртве трговине људима. Подаци о распрострањености насиља

¹⁶ Трговина људима, <https://astra.rs/sta-je-trgovina-ljudima/>, приступљено дана: 21. 11. 2025

¹⁷ В. Николић – Ристановић, *Породично насиље у Србији*, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002, 13.

над женама и децом указују на алармантну ситуацију. Жртве породичног насиља често постају жртве трговине људима у покушају да побегну од насилне средине.¹⁸

Економске неједнакости, висок проценат незапослености и лоши друштвени услови у земљама порекла, као и обећања о бољој будућности, чине да социјално угрожене особе буду привучене могућношћу запослења у иностранству. Деца смештена у установе социјалне заштите, као и деца која живе и раде на улици, посебно су рањива на трговину људима. Систем социјалне заштите често није довољно развијен да заштити ове категорије, па штићеници ових установа могу постати жртве насиља и трговине људима, било у покушају да потраже боље услове или због недостатка адекватне бриге.¹⁹

Посебно су рањива етничка и маргинализована становништва, као што су Роми, због широко распрострањене дискриминације која утиче и на препознавање жртава и пружање помоћи. Исто важи и за избеглице и расељена лица чији нерешени грађанско-правни и социјални статус повећава ризик од виктимизације. Тешки услови живота у којима се ови људи налазе често их приморавају да прихвате високи ризик како би себи и својим породицама обезбедили средства за живот.²⁰

1.5. Последице трговине људима

Трговина људима оставља озбиљне и дуготрајне последице на животе оних који су постали жртве овог злочина. Она није само кршење закона или људских права, већ представља и дубоку трауму која се огледа на више нивоа – физичком, психолошком и социјалном. Жртве су често приморане да живе у екстремно исцрпљујућим условима, где

¹⁸ Исто.

¹⁹ Центар за права детета, *Праћење и извештавање и правима детета у Србији по факултативним протоколима уз Конвенцију о правима детета*, Београд, 2010, 23.

²⁰ N. Žunić, *Trgovina ženama: nasilje nad ženama, Trgovina ljudima - Pravna zaštita u međunarodnim i nacionalnim okvirima*, (ur. P. Dimitrijević, M. Kostić, S. Knežević), Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2011, 255-256.

су изложене насиљу, принуди и психолошкој манипулацији. Физичке повреде, болести и хронични здравствени проблеми само су један део последица; оно што остаје дубоко у души жртава јесте психичка траума. Многе жртве развијају озбиљне психолошке поремећаје као што су посттрауматски стресни поремећај, анксиозност, депресија и хроничан страх, а осећај губитка контроле над сопственим животом и беспомоћности прати их дуго након што су изашле из ситуације искоришћавања.²¹

Економски аспект последица такође је веома значајан. Жртве често остају без економске независности и ресурса, било да дугују новац трговцима људи или да немају личну имовину. Ова ситуација их додатно чини рањивим и зависним од других људи или институција, а многи нису у стању сами да обнове свој живот и обезбеде основне потребе. Ово дугорочно продубљује њихову социјалну и економску маргинализацију.²²

Живот, као и физички и психички интегритет жртава, озбиљно су угрожени током читавог периода експлоатације. Чак и када успеју да изађу из ланца трговине људима, оне често остају трајно здравствено оштећене, како у физичком тако и у менталном смислу. Трговина људима представља сложену трауму која подразумева дуготрајно и интензивно злостављање, што може довести до физичких повреда, па чак и смртног исхода. Најчешће последице су исцрпљеност, губитак телесне масе, поремећаји сна, гастроинтестинални и дерматолошки проблеми, генитално-венеролошка обољења (посебно код сексуалне експлоатације) и различити неуролошки поремећаји, који додатно погоршавају психичко стање и отежавају социјално функционисање жртве.²³

Такође, рад у нехуманим условима може изазвати бројне здравствене проблеме, а пошто жртве често немају приступ здравственој заштити, ти проблеми прелазе у хронична стања. У случајевима сексуалне експлоатације, дуготрајан и небезбедан рад често доводи до тешких и трајних последица. Психичке последице експлоатације имају снажан

²¹ OSCE, ODIHR, *Državni mehanizmi za upućivanje žrtava trgovine ljudima (Pridružujući se naporima u zaštiti prava trgovanih osoba) - Praktični priručnik*, OSCE-ova Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Poland, 2006, 84.

²² *Наведено дело*, 71 – 72.

²³ М. Крстић, *Трговина људима као савремени облик угрожавања безбедности – мастер рад*, Универзитет у Београду – Мултидисциплинарне студије тероризам, организовани криминал и безбедност, Београд, 2013, 53.

негативан утицај на ментално здравље жртава, а истраживања показују да симптоми код жртава трговине људима по интензитету одговарају симптомима код жртава тортуре.²⁴

Да би жртве заиста могле да се опораве и да поврате контролу над својим животом, неопходан је свеобухватан и интегрисан приступ. Потребно је обезбедити медицинску и психолошку подршку, као и социјалне услуге и правну помоћ, како би жртве могле да се безбедно укључе у заједницу и поново осете контролу над својим животом. Последице трговине људима нису само лична трагедија појединаца; оне утичу на цело друштво, подсећајући на значај превенције, едукације и заштите најрањивијих група. Друштво које препознаје и активно реагује на проблем трговине људима може помоћи жртвама да се рехабилитују и поново интегришу, спречавајући да овај злочин оставља трајне ожиљке на животе људи и заједнице у целини.²⁵

²⁴ *Наведено дело.*

²⁵ Ж. Бјелајац, *наведено дело*, 449 – 450.

II ДЕО

2. СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА КАО ОБЛИК ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

2.1. Појам сексуалне експлоатације

Сексуална експлоатација жртве као циља трговине људима једна је од њених најчешће испољених видова. Може имати облик некомерцијалне експлоатације (за личне потребе трговаца људима, при чему се не остварује никаква зарада) и као комерцијална експлоатација (што је у пракси чешћи случај, којом се стиче материјална корист, а обухвата проституцију, порнографију и „секс туризам“).²⁶

Сексуална експлоатација такође обухвата укључивање деце и младих у производњу порнографских садржаја и сексуално експлицитних интернет страница.²⁷ Овај облик експлоатације деце представља тешко кривично дело, које подлеже најстрожим казнама у већини савремених правних система, будући да деца немају капацитет да дају информисани пристанак, па сваки облик њиховог сексуалног искоришћавања представља тежак облик насиља над децијим правима и достојанством.²⁸

Трговина људима у сврху сексуалне експлоатације представља родно специфичан феномен који у највећој мери погађа жене и девојке, и представља најчешћи облик експлоатације у оквиру трговине људима на територији Европе. Процес врбовања жртава најчешће започиње у њиховој земљи порекла, путем убеђивања, обмане или давања

²⁶ С. Мијалковић, *Трговина људима као облик организованог криминала*, Наука, Безбедност и Полиција, бр. 2-3/04, Полицијска академија, Београд, 48.

²⁷ М. Ивановић, *наведено дело*, 7.

²⁸ М. Ивановић, „*Сексуална експлоатација*“, Типографски пулс, Земун, 2011, 7.

лажних обећања — попут понуде бољих радних места, повољнијих услова рада или већих зарада. Један од посебно подмуклих начина врбовања јесте такозвана „lover boy“ метода, која подразумева да трговац људима успостави наводно емотивну или љубавну везу са жртвом, стварајући код ње осећај блискости, сигурности и привржености. Под утицајем те емоционалне везаности, жртва пристаје да напусти своје окружење и оде у други град или државу, не слутећи стварну намеру експлоататора. Ова метода је посебно распрострањена у случајевима малолетних жртава.²⁹

2.2. Основни облици сексуалне експлоатације

Сексуална експлоатација спада у најтежа кршења основних људских права и достојанства, а њени облици могу значајно варирати у зависности од различитих фактора, као што су узраст жртве, друштвени и правни контекст, као и степен социјалне рањивости. Основни облици сексуалне експлоатације су:

2.2.1. Присилна проституција

Проституција представља једну од најстаријих социопатолошких појава због чега постоји опште усвојен став да, иако у већини законодавстава није проглашена за кривично дело, има снажно криминогено дејство. Бројна истраживања показују да је проституција широко заступљена управо у подручјима у којима су развијени поједини облици

²⁹ *Action against criminal network dealing with human trafficking, pimping and money laundering*, доступно на: https://www.eurojust.europa.eu/news/action-against-criminal-network-dealing-human-trafficking-pimping-and-money-laundering?utm_source=chatgpt.com, приступљено дана: 22. 11. 2025.

криминалитета и да саме криминалне средине рађају проститутке, с обзиром на то да је реч о истоветној објективној и субјективној етиологији.³⁰

Између феномена трговине људима принудом на проституцију и проституције постоје битне везе, али и суштинске разлике. Честом поистовећивању ових појава доприноси чињеница да је принудна проституција најчешћи облик сексуалне експлоатације жртава трговине људима и да кривичноправна решења присутна у упоредном законодавству, најчешће на трговину људима управо гледају са аспекта сексуалне експлоатације, занемарујући при томе друге веома присутне облике искоришћавања жртава трговине људима.³¹

Без обзира на то какав је правни или друштвени систем у некој држави, важно је разумети да се проституција, иако често настаје као последица различитих социјалних и животних околности, ипак у крајњем случају може посматрати као лични избор појединца да се бави сексуалним радом.³² Проституција се, у том смислу, може тумачити као облик самоугрожавања лица која у тој делатности учествују, без директне принуде. Иако је у неким друштвима дозвољена, а у другим законом забрањена, степен друштвене опасности коју представља проституција је знатно нижи у поређењу са сексуалном експлоатацијом, у којој се жртве трговине људима приморавају на бављење проституцијом против своје воље.³³

Већина њих живи у условима који се могу описати као потпуно ропство, изложене су константној виктимизацији и различитим облицима злостављања. Приступ здравственим услугама је жртвама у највећем броју случајева недоступан — само ретки успевају да добију медицинску помоћ и то искључиво у ванредним и хитним ситуацијама. Значајан број жртава прибегава употреби алкохола и наркотика како би, по сопственом

³⁰ М. Милутиновић, *Криминологија*, Савремена администрација, IV издање, Београд, 1990, 374 – 375, у: С. Атанасов, *Сексуална експлоатација жртава трговине људима*, Тематски зборник радова, Научно – истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“, Универзитет у Приштини – Правни факултет, Косовска Митровица, 2022, 112.

³¹ С. Атанасов, *Откривање, разјашњавање и доказивање кривичног дела трговине људима*, Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2010, 28.

³² И. Радовић и сарадници, *Трговина људима – приручник за новинаре*, АСТРА, 2008, 12.

³³ С. Мијалковић, *Појмовно разграничење трговине људима и других сличних појава и термилошких концепата*, Безбедност, бр. 1, Београд, 2005, 8.

признању, лакше поднеле сурову реалност и злоупотребе којима су свакодневно изложене.³⁴

2.2.2. Дечија проституција

Поред пунолетних жртава трговине људима, у принудну проституцију могу бити укључена и деца, када се говори о дечјој проституцији, односно педофилији. Дечја проституција се дефинише као коришћење деце у сексуалним активностима у замену за новчану или било коју другу врсту накнаде. Она представља облик сексуалне експлоатације деце која су жртве трговине људима и може се остварити кроз различите радње као што су нуђење, прибављање, набавка или обезбеђивање детета ради проституције. Дечја проституција може бити хетеросексуална или хомосексуална. У хетеросексуалним случајевима жртве су најчешће деца узраста од 6 до 10 година, док су у хомосексуалним случајевима жртве углавном узраста од 12 до 15 година.³⁵

Према Конвенцији Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања, сексуално злостављање детета обухвата више облика намерног понашања који би морали бити кривично санкционисани.³⁶

То укључује:

а) ступање у сексуалне односе са дететом које није достигло законски узраст за сексуални пристанак;

³⁴ Исто, 60.

³⁵ С. Атанасов, *Сексуална експлоатација жртава трговине људима*, Тематски зборник радова, Научно – истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“, Универзитет у Приштини – Правни факултет, Косовска Митровица, 2022, 115 – 116.

³⁶ *Водич за израду интерних компанијских процедура за заштиту деце од сексуалне експлоатације и злостављања у контексту туризма и путовања*, <https://zadecu.org/wp-content/uploads/2025/02/%E2%80%9EVodic-za-izradu-internih-kompanijskih-procedura-za-zastitu-dece-od-seksualne-eksploatacije-i-zlostavljanja-u-kontekstu-turizma-i-putovanja.pdf>, приступљено дана: 23. 11. 2025.

б) сексуалне активности са дететом које су последица примене силе, претњи или принуде;

в) злоупотребу положаја поверења, ауторитета или утицаја над дететом – што се често дешава унутар породице или других блиских односа;

г) искоришћавање посебно осетљивог стања детета, као што је ментални или физички инвалидитет, зависност или било какав други облик рањивости.³⁷

Поред тога, у сексуално насиље спада и искоришћавање деце у сврху проституције и порнографије.

Дечија проституција подразумева укључивање деце у сексуалне активности у замену за новчану надокнаду или неку другу врсту користи. Она представља један од најтежих облика сексуалне експлоатације деце, која су често жртве трговине људима. Ова врста експлоатације се реализује тако што се дете нуди, набавља или обезбеђује у сврху сексуалне употребе, односно проституције. Најчешћи починиоци сексуалне експлоатације деце – педофили – у огромној већини су мушкарци (чак 90%), које често карактерише психичка нестабилност. Они су углавном млађих година. Жене као починиоци педофилије су много ређе и обично су средњих година. Профил педофила најчешће укључује особе с нижим степеном образовања и културе – чак две трећине њих припада тој категорији. Преостала трећина спада у особе са интелектуалним капацитетима на граници просека, али и даље унутар оквира нормалне интелигенције.³⁸

³⁷ *Општи протокол за заштиту деце од насиља*, <https://www.savetzapravadeteta.gov.rs/doc/dokumenta/Opsti-protokol-za-zastitu-dece-od-nasilja.pdf>, приступљено дана: 23. 11. 2025.

³⁸ М. Бошковић, *Криминологија и социјална патологија*, Матица српска, Нови Сад, 1995, 274-275.

2.2.3. Присилна порнографија

Осим што се жртве сексуалне експлоатације приморавају на бављење проституцијом, оне често бивају присиљене и на учествовање у снимању порнографског садржаја или у порнографским представама. Порнографским материјалом или предметима сматрају се сви облици приказа који на отворен и јасан начин приказују стварне или симулиране сексуалне радње, као и приказе полних органа, с циљем изазивања или подстицања сексуалног узбуђења. Ови материјали могу имати различите форме – од текстова и слика, до аудио-визуелних записа. Такође, у ову категорију спадају и разне брошуре, постери, фотографије и слични објекти који служе сексуалној стимулацији.³⁹

Поред снимака, жртве трговине људима приморавају се и на учешће у порнографским представама, најчешће у виду еротских плесних тачака. Те представе могу бити наплаћиване, али и бесплатне за публику, при чему трговци остварују профит продајом скупих пића. Представе су увек различите, што их чини додатно привлачним и скупљим. Публици се често нуди и могућност непосредног контакта или сексуалног односа са жртвом, што доноси додатну зараду организаторима.⁴⁰

Продаја и поседовање виртуелне дечје порнографије доприноси одржавању тржишта дечје порнографије, јер се новац који се остварује путем оваквих материјала може даље користити за производњу стварне дечје порнографије, што повећава ризик од нове и додатне злоупотребе деце. Ова тврдња се може довести у везу са теоријом „сломљеног прозора“, према којој поседовање оваквог материјала може подстаћи појединца да настави потрагу за стварним садржајима дечје порнографије.⁴¹

Са развојем информационих технологија појавиле су се нове могућности за креирање дечје порнографије, укључујући тзв. аудио-визуелне манипулације. Реч је о садржајима у којима се, уз помоћ компјутера и специјалних софтвера, стварају снимци и

³⁹ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2020, 618.

⁴⁰ С. Мијалковић, *Трговина људима*, 217.

⁴¹ Ђ.Игњатовић, *Криминологија*, Досије, Београд, 2007, 197.

фотографије који изгледају као да приказују децу, иако у стварности приказују одрасле особе или су потпуно вештачки генерисани. Иако та деца не постоје у реалности, ови садржаји имају обележја порнографије и у неким државама се третирају као кривична дела. Ова појава је позната под називом *виртуелна или псеудо дечја порнографија*.⁴²

2.3. Врсте сексуалне експлоатације

Сексуална експлоатација жртава трговине људима може имати три облика: *некомерцијални, комерцијални и комбиновани*.

Некомерцијална експлоатација подразумева ситуацију у којој трговац људима не користи жртву ради стицања материјалне добити, већ ради личног сексуалног задовољства или задовољства блиских особа. У таквим случајевима, жртва се најчешће држи у изолацији, као што је случај са затвореним просторима попут "харема", и не излаже се масовном сексуалном искоришћавању од стране већег броја људи. Жртве у овом систему често нису изложене ни насиљу током боравка у харему, а често уживају и у луксузним условима. Након престанка експлоатације, неке жртве чак могу бити и награђене, што показује суштинску разлику у односу на комерцијални облик експлоатације.⁴³ Још једна битна разлика је та што циљ није зарада, већ испуњење личних прохтева.⁴⁴

Комерцијална сексуална експлоатација, с друге стране, заснива се на систематском и масовном сексуалном искоришћавању жртава од стране већег броја особа. Циљ ове врсте експлоатације је стицање незаконите добити. Жртве се принуђавају на проституцију или друге облике сексуалних услуга, а зарада од њиховог сексуалног ангажовања одлази трговцима људима. Комерцијална експлоатација често подразумева

⁴² Д. Деренчиновић, *Дечја порнографија на Интернету – о кажњивости посједовања и виртуелној дјечјој порнографији*, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, бр. 1, 2003, 15.

⁴³ С. Мијалковић,, „Супростављање трговини људима и кријумчарењу мигрантима“, 125.

⁴⁴ Шаховић–Вучковић.Н., *Експлоатација деце с посебним освртом на Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији* ,Центар за права детета, Београд, 2006, 18.

присилу, ограничење слободe и злоупотребу, а жртве су изложене физичком, психичком и сексуалном насиљу.⁴⁵ Сексуална експлоатација деце најчешће се јавља у облицима као што су дечја проституција и дечја порнографија. Важно је разликовати ову експлоатацију од ситуација које могу да делују као „вољно“ укључивање детета у сексуалне активности, јер се иза привидне добровољности често крије манипулација и приморавање ради остваривања зараде. Порнографија представља вид комерцијалне сексуалне експлоатације људи било ког пола и узраста, где су жртве приморане да снимају сексуално експлицитне садржаје који се затим продају трећим лицима. Та врста садржаја се категорише углавном према узрасту учесника и захтевима тржишта. Жртве се приморавају на различите облике сексуалног злоупотребавања пред камерама, а један од најекстремнијих и најсвирепијих видова порнографске експлоатације јесте онај у којем се жртва на крају сексуалног чина убија.⁴⁶

Комбинована сексуална експлоатација представља комбинацију претходно наведених облика сексуалне експлоатације.⁴⁷

2.4. Узроци сексуалне експлоатације

На појаву сексуалне експлоатације утичу различити фактори. Ови фактори се деле на **факторе гурања (push factors)** – који постоје у земљама порекла жртава, и **факторе привлачења (pull factors)** – који постоје у земљама у које се жене одводе. Ови фактори су тесно повезани са структурним променама после Хладног рата и процесом глобализације, као и све већим разликама између развијених и неразвијених земаља.⁴⁸

⁴⁵ С. Мијалковић, „Супростављање трговини људима и кријумчарењу мигрантима, Службени Гласник РС, Београд, 2012, 125.

⁴⁶ М. Грујић, *наведено дело*, 243.

⁴⁷ С. Мијалковић, *Трговина људима*, 221.

⁴⁸ В. Николић – Ристановић, *Трговина женама у Србији и околним земљама: обим, карактеристике и узроци*, Темида, бр. 1, Београд, 2002, 9.

Фактори гурања – или одбацивања су сви они фактори који негативно делују у земљи или месту порекла на потенцијалне жртве, појачавајући њихову жељу да напусте тренутно место живљења, на легалан или илегалан начин.⁴⁹

Главни фактори гурања у земљама порекла су:

- **Социо-економски:** сиромаштво, незапосленост, развој секс индустрије, и комодификација женског тела.
- **Политички:** политичка нестабилност и отварање граница.
- **Културни:** повратак традиционалним родним улогама и нормама.
- **Милитаризам и рат:** избеглиштво, безперспективност, безакоње.
- **Породично и сексуално насиље:** такође представља значајан фактор гурања.⁵⁰

Фактори привлачења – делују у земљи одредишта и наводе жртве трговине људима да напусте место живљења.⁵¹

Фактори привлачења у земљама дестинације укључују:

- **Социо-економске разлике:** веће могућности за запошљавање и зараду.
- **Културни утицаји глобализације:** ширење мита да је рад у секс индустрији привлачан и профитабилан.
- **Митови о бољем животу у иностранству:** идеализована слика земаља дестинације.
- **Присуство војске:** ствара повећану потражњу за сексуалним услугама и погодне услове за проституцију.

Осим ових, постоје и фактори који олакшавају трговину женама, као што су:

- **Организовани криминал,** који је повезан са глобализацијом и развојем секс индустрије.

⁴⁹ С. Атанасов, Б. Оташевић, *Фактори који погодују трговини људима*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2021, 169.

⁵⁰ В. Николић – Ристановић, *наведено дело*, 9.

⁵¹ С. Атанасов, Б. Оташевић, *наведено дело*, 174.

- **Закони и политика:** имиграциони закони, корупција службеника и неадекватне мере против трговине женама, који неретко више помажу трговцима него што их спречавају.⁵²

2.5. Жртве сексуалне експлоатације

Жртве сексуалне експлоатације најчешће су младе жене и девојчице. Према извештајима Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (UNODC), током 2018. године, од десет идентификованих жртава трговине људима у свету, пет су чиниле одрасле жене, док су две биле девојчице. Када је реч о укупном броју откривених жртава, деца су чинила једну трећину – од чега је 19% било девојчица, а 15% дечака. Поред тога, четвртину укупног броја чинили су одрасли мушкарци.⁵³

Посебно је забрињавајући податак да је свака друга формално идентификована жртва у 2018. години била жртва сексуалне експлоатације. Оно што додатно узнемирава је константан пораст броја деце која постају жртве трговине људима са циљем сексуалне експлоатације. Док је искоришћавање деце у сексуалне сврхе нарочито присутно у економски развијеним државама, у сиромашнијим земљама деца се углавном експлоатишу кроз принудни рад и друге облике злоупотребе.⁵⁴

Током сексуалне експлоатације, жртве пролазе кроз бројне и различите облике психичког, физичког и сексуалног злостављања. Све методе и облици насиља које трговци људима примењују, нарочито у месту где експлоатација почиње, имају један главни циљ — да жртву доведу у стање потпуне беспомоћности и потчињености, као и да се такво стање што дуже одржи, тако да жртва изгуби контролу над сопственим животом.

⁵² В. Николић – Ристановић, *наведено дело*, 9 – 10.

⁵³ UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons*, 2020, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf, приступљено дана: 26. 11. 2025.

⁵⁴ С. Атанасов, Б. Оташевић, *наведено дело*, 108.

За остваривање те контроле користе се различити механизми као што су: социјална и језичка изолација, одузимање или уништавање путне исправе или других личних докумената, одузимање новца који жртва има, као и примена физичког насиља, застрашивање, увођење у дужничко ропство, претење одмаздом над члановима породице жртве, па чак и њихова продаја или препродаја другим експлоататорима. Сви ти облици контроле остављају озбиљне последице по физичко и ментално здравље жртава. Често се код њих јављају различити облици психичких траума, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), као и депресија, што значајно отежава њихов опоравак и повратак у нормалан живот.⁵⁵

2.6. Последице сексуалне експлоатације

Сексуална експлоатација представља један од најтежих облика насиља који оставља трајне и дубоке последице по жртву. Те последице нису само тренутне и физичке – оне се преносе на све аспекте живота жртве и често трају годинама након што сама експлоатација престане. У многим случајевима, оне остављају трајне психичке, социјалне и економске последице које је веома тешко превазићи без системске подршке. Најизраженији трагови сексуалне експлоатације присутни су у психичком здрављу жртава. Поремећаји попут ПТСП-а, депресије, анксиозности, несанице и суицидалних мисли чести су код особа које су преживеле овакав вид злостављања. Осим тога, присутан је и осећај кривице, срама и губитка личне вредности, што додатно отежава тражење помоћи и враћање у нормалан живот.

Физичко здравље жртава често је озбиљно нарушено. Злоупотреба оставља бројне трауме – од повреда интимних делова тела до хроничних болова и физичке исцрпљености. Честа је појава полно преносивих болести као што су ХИВ, хепатитис и сифилис, као и

⁵⁵ С. Атанасов, *Основне смернице за вођење криминалистичког интервјуа са жртвом трговине људима*, у: „Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији“, Правни факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровца, 2021, 242 – 247.

нежељене трудноће, абортуси и оштећења репродуктивног система. Многе жртве су примораване да користе психоактивне супстанце или су у стању зависности, што је често био начин контроле од стране експлоататора.

Сексуална експлоатација доводи до дубоке социјалне изолације. Жртве губе везе са блиским људима, не верују околина и тешко се уклапају у заједницу. Уместо подршке, често доживљавају осуду, нарочито у традиционалним и конзервативним срединама. Такав однос друштва још више их гура у изолацију и повећава ризик од поновног упадања у ситуације насиља и експлоатације.

Жртве најчешће немају никакву економску независност. Њихови финансијски ресурси, ако их уопште имају, у потпуности су под контролом оних који их експлоатишу. Након што успеју да се извуку, остају без примања, без квалификација и без докумената, што их ставља у позицију потпуне економске зависности и сиромаштва. У таквим условима, неке жртве се поново враћају у ризична окружења јер не виде други начин да преживе.⁵⁶

Последице сексуалне експлоатације погађају сваки сегмент живота жртве — тело, ум, односе с људима и способност да води самосталан живот. Без свеобухватне и континуиране подршке, жртве често не успевају да се потпуно опораве. Зато је изузетно важно да им се обезбеде системски програми за психолошку, здравствену, правну и економску помоћ. Само тако се може створити окружење у којем ће имати реалну шансу да се опораве и врате у достојанствен живот.⁵⁷

⁵⁶ Н. Радовић, *Трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације*, Криминалистичко – полицијска академија - НБП – Београд, Год. 12, број 3, 2007, 109.

⁵⁷ Н. Жегарац и сарадници, *наведено дело*, 48 – 49.

2.7. Правни оквир и механизми заштите

Правна заштита од сексуалне експлоатације заснива се на широком скупу међународних конвенција, као и домаћем законодавству, а спроводи се кроз систем институција и специјализованих служби.

На међународном нивоу, борба против сексуалне експлоатације ослања се на више значајних докумената. Пре свега, **Палермски протокол (2000)** обавезује државе да спречавају трговину људима у сврху сексуалне експлоатације и пруже жртвама подршку. **Истанбулска конвенција (2011)** такође има велику улогу у заштити жена од свих облика насиља, укључујући и сексуално злостављање. Осим тога, **Конвенција о правима детета (1989)** обавезује државе да спрече сексуално искоришћавање малолетника, а **Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005)** наглашава заштиту, идентификацију и рехабилитацију жртава.⁵⁸

Сексуална експлоатација у Републици Србији је препозната као тежак друштвени проблем и озбиљан облик кршења људских права. Законодавни оквир у нашој земљи обухвата низ кривичних дела и посебних прописа који имају за циљ не само санкционисање починилаца, већ и заштиту, подршку и рехабилитацију жртава.

Кривични законик представља централни документ у оквиру којег се сексуална експлоатација инкриминише кроз неколико специфичних чланова:

- *Члан 388 – Трговина људима*
- *Члан 184 – Посредовање у вршењу проституције*
- *Члан 185 – Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетника за порнографију*
- *Чланови 137 и 138 – Присила и угрожавање сигурности*

⁵⁸ В. Божић, *Сузбијање сексуалне експлоатације, као водећег облика трговања људима*, Правни живот, бр. 9/2016, 221 – 223.

Поред кривичног законодавства, Србија је усвојила више закона и стратегија који имају за циљ свеобухватну заштиту људских права и спречавање сексуалне експлоатације, посебно рањивих категорија као што су деца, жене, избеглице и мањине.

- **Закон о спречавању насиља у породици**⁵⁹
- **Закон о социјалној заштити**⁶⁰
- **Закон о забрани дискриминације**⁶¹
- **Национална стратегија за борбу против трговине људима**⁶²

Заштита жртава сексуалне експлоатације представља сложен и свеобухватан процес који укључује правну, здравствену, психолошку, социјалну и економску подршку. Њен главни циљ је да се жртве ослободе из експлоатације, да се спречи поновна виктимизација и да им се омогући достојанствен и сигуран повратак у нормалан живот.

Правна заштита и сервис за правну помоћ - Жртва мора имати приступ бесплатним правним услугама, адвокатима и саветницима, како би могла да тражи правду, учествује у кривичним поступцима, и у процесу пријављивања злочина, али и накнаде штете.⁶³

Заштита током кривичног поступка - Могу се користити специјални механизми као што су испитивање иза затворених врата, сведочење преко видео-линка, присуство подршке (правни заступник, социјални радник, психолог) приликом давања исказа.

Хитне физичке и психолошке интервенције - Одмах након идентификације жртве потребне су: медицинска нега, третман повреда, превенција полно преносивих болести, као и психолошка помоћ — саветовање, терапија трауме.

Привремени смештај и сигурније околности - Жртва мора имати место где може бити безбедна (сигурне куће, прихватни центри, транзитни смештаји) где је заштићена од утицаја и притисака експлоататора.

⁵⁹ Закон о спречавању насиља у породици, „Службени гласник РС“, бр. 94/2016 и 10/2023.

⁶⁰ Закон о социјалној заштити, „Службени гласник РС“, бр. 24/2011 и 117/2022.

⁶¹ Закон о забрани дискриминације, „Службени гласник РС“, бр. 22/2009 и 52/2021.

⁶² Национална стратегија за борбу против трговине људима (2023–2028), Влада РС.

⁶³ М. Тејић, *Правна заштита жртава сексуалног насиља*, Конференција виктимолошког друштва Србије: „Правна заштита жртава криминалитета у Србији – достигнути развој и правци будућих промена“, Београд, 2007, 16.

Социјална и економска рехабилитација - Након што се основна физичка и психолошка сигурност обезбеди, жртва треба подршку да реинтегрише своје животе: наставак или доступност образовања, стручна обука, помоћ у проналажењу посла, финансијска подршка, економска независност.

Институционална координација и превенција - За ефикасне заштитне мере потребно је да надлежне институције раде у координацији (полиција, судство, социјалне службе, домови здравља, организације цивилног друштва).⁶⁴ Такође, важна је едукација професионалаца — лекари, наставници, социјални радници — да препознају знаке експлоатације. Додатно, подизање јавне свести кроз медије и превентивне кампање може значајно допринети спречавању случајева пре него се догоде.

2.8. Превенција и едукација

Основу сваке ефикасне превенције сексуалне експлоатације представља – **едукација**. Оснаживање појединаца кроз стицање релевантних знања, развој критичког мишљења и подизање свести о основним људским правима чини кључни корак у изградњи отпорности на различите облике злоупотребе и насиља.

У оквиру образовног система, неопходно је увести теме и програме који се баве:

- *постављањем и поштовањем личних граница,*
- *изградњом здравих међуљудских односа,*
- *препознавањем различитих облика насиља и манипулације,*
- *безбедним понашањем у дигиталном окружењу,*
- *разумевањем значаја пристанка у интимним ситуацијама.*

⁶⁴ З. Ивановић, Б. Бановић, *Sexual Exploitation of Minors / Analysis in Serbian Law Enforcement Practice*, Факултет безбедности, Београд, 2020, 496.

Посебну пажњу треба посветити младима и њиховом присуству на друштвеним мрежама, које често представљају почетну тачку сексуалне експлоатације. Предатори неретко користе лажне профиле, емотивну манипулацију и уцене – попут претњи објављивањем интимних садржаја (*сексторшин*) – како би остварили контролу над жртвом.

Породица игра пресудну улогу у раном откривању и спречавању насиља. Отворен разговор са децом, изграђено поверење и подршка коју родитељи пружају, као и њихова информисаност о опасностима дигиталног доба, представљају прву линију заштите.

Локалне заједнице, невладине организације и верске институције имају значајну друштвену одговорност. Организовањем јавних трибина, радионица, едукативних кампања и семинара, могу значајно допринети ширењу свести о проблему сексуалне експлоатације и изградњи друштва које има нулту толеранцију према било ком облику насиља.⁶⁵

Средства јавног информисања могу бити веома моћан савезник у борби против сексуалне експлоатације, али само уколико извештавају одговорно, етички и сензитивно. Уместо сензационализма, медији треба да служе као алат за едукацију, информисање и подизање јавне свести.

Са друге стране, друштвене мреже су често простор у коме се експлоатација и дешава. Због тога је неопходно да млади, али и одрасли, развијају медијску писменост – способност критичке анализе садржаја, препознавања ризика и заштите личне приватности у дигиталном свету.

Професионалци који раде са децом и младима – наставници, васпитачи, социјални радници, полиција, здравствени радници – морају бити обучени да препознају ране знаке потенцијалне експлоатације. Управа недостатка обуке и недостатак сензибилисаности у институционалном систему доводе до тога да се бројне могућности за интервенцију

⁶⁵ В. Божић, *наведено дело*, 226.

пропусте. Због тога је од суштинске важности да се уведе континуирана и стручна едукација у свим секторима који се баве заштитом деце, младих и рањивих група.⁶⁶

⁶⁶ *Наведено дело, 226 – 227.*

III ДЕО

3. ПРАВНИ ОКВИР И ЗАШТИТА ЖРТАВА

3.1. Међународни правни оквир

Међународни правни оквир за сузбијање трговине људима обухвата целину правних норми, политика и других мера које се на глобалном нивоу развијају и примењују ради превенције и спречавања овог облика криминалитета. Његов саставни део је и систем сарадње између држава које су ратификовале релевантне конвенције, протоколе и друге међународне акте. Та сарадња подразумева размену информација, заједничку обраду и анализу случајева трговине људима, усклађивање националних законодавстава са међународним стандардима и спровођење конкретних мера и активности усмерених на ефикаснију борбу против овог феномена.

Као кључни документи издвајају се:

- **Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (тзв. Палермска конвенција),**
- **Допунски протокол о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом (Протокол I), и**
- **Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, која представља најобухватнији регионални инструмент у овој области.⁶⁷**

⁶⁷ С. Кнежевић, В. Божић, Ж. Никач, *Глобални регионални аспект правног и институционалног оквира за сузбијање трговине људима*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Број 76, Година LVI, 2017, 301.

3.1.1. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала - Палермо конвенција

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета, позната као **Палермо конвенција**,⁶⁸ усвојена је у Палерму у периоду од 12. до 15. децембра 2000. године. Република Србија је ову конвенцију, заједно са њеним допунским протоколима, ратификовала 22. јуна 2001. године.⁶⁹ Сврха Палермске конвенције је унапређење међународне сарадње у борби против транснационалног организованог криминала. Конвенција се односи на превенцију, истрагу и кривично гоњење најтежих дела, укључујући:

- а) тешка кривична дела за која је прописана казна затвора од најмање четири године,
- б) учешће у организованим криминалним групама,
- в) прање прихода стечених криминалом,
- г) корупцију и
- д) ометање правде.⁷⁰

Појам транснационалног кривичног дела детаљно је дефинисан у одредбама Конвенције, што је посебно важно за регулацију трговине људима. Кључни елементи борбе укључују процесно-правне мере као што су кривично гоњење, суђење, изрицање казни, конфискација имовине и међународна сарадња, као и механизме борбе против

⁶⁸ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols *Thereto*, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf, приступљено дана: 29. 11. 2025.

⁶⁹ Закон о потврђивању конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001.

⁷⁰ Ж. Никач, *Палермо конвенција и допунски протоколи у функцији сузбијања организованог криминала*, Зборник Криминалистичко – полицијске академије, Пројекат Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2015, 265 – 266.

прања новца и корупције. Ови принципи представљају темељ националног правног оквира сваке државе потписнице.

Република Србија је у циљу хармонизације својих закона извршила измене и допуне Кривичног закона и Закона о кривичном поступку, усвојила Закон о националном оквиру за спречавање и борбу против организованог криминала (ZONDOSOK), Закон о одузимању имовине стечене кривичним делом и Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма.⁷¹

Имајући у виду транснационални карактер трговине људима као облика организованог криминала, посебан значај има међународна сарадња држава потписница. Конвенција предвиђа специјална решења која се односе на надлежност судова, екстрадицију, трансфер лица и узајамну правну помоћ, укључујући и формирање заједничких истражних тимова (*Joint Investigation Teams – JIT*), које су државе усвојиле у националним законодавствима. На нивоу ЕУ је усвојен посебан приручник за рад заједничких истражних тимова као механизма за борбу против најтежих облика организованог криминала.

Палермска конвенција посебно истиче значај специјалних истражних метода и техника које се користе за доказивање најтежих кривичних дела организованог криминала. У борби против трговине људима и других најтежих облика транснационалног организованог криминала, важну улогу имају и процесни механизми који омогућавају пренос кривичних поступака, санкционисање ометања правде, заштиту сведока и обезбеђивање подршке и заштите жртвама током кривичног поступка.⁷²

⁷¹ С. Кнежевић, В. Божић, Ж. Никач, *наведено дело*, 302.

⁷² Ж. Никач, *Међународна полицијска сарадња*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2015, 79 – 80.

3.1.2. Допунски протокол о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом (Протокол I)

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито жена и деце, допуњује **Палермску конвенцију** и представља један од кључних међународних докумената за борбу против трговине људима. Он обезбеђује правни оквир за превенцију, санкционисање криминалних активности и заштиту жртава, уз нагласак на најугроженије категорије. Протокол такође предвиђа међународну сарадњу држава и пружа техничку подршку и обуку полиције, тужилаштва и правосудних органа ради ефикаснијег откривања и процесуирања случајева трговине људима. Иако је међународно прихваћен, примена протокола у пракси је још увек изазовна – многе жртве остају непознате институцијама, а број процесуираних трговаца људима је и даље низак.

Протокол је ступио на снагу 2003. године и представља допуну Конвенције УН против транснационалног организованог криминала. Он наглашава приступ усмерен на жртве, стављајући у први план њихова права и потребе. Државе потписнице обавезују се да жртвама обезбеде приступ правној помоћи, медицинској и психолошкој подршци, као и могућност остваривања одштете. Конвенција такође предвиђа механизме надзора над применом својих одредби, укључујући рад **ГРЕТА** (Групе експерата за борбу против трговине људима).⁷³

Протокол се дели на четири основна дела: *опште одредбе, заштиту жртава трговине људима, мере за спречавање трговине и међународну сарадњу, као и завршне одредбе*. Његова главна сврха је да успостави јединствену основу за превенцију и сузбијање трговине људима, са посебним нагласком на заштиту жена и деце, пружање помоћи жртвама и промовисање сарадње држава чланица.

⁷³ Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *Приручник за образовни систем – заштита ученика од трговине људима*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд, 2016, 14.

У протоколу се трговина људима дефинише као врбовање, транспорт, пренос или задржавање лица уз употребу претње, силе, отмице, преваре, злоупотребе положаја или других облика принуде, ради експлоатације. Пристанак жртве на експлоатацију нема значаја у случајевима где је коришћена било која од наведених мера. Поред тога, посебан значај се даје заштити деце, дефинисане као лица млађа од осамнаест година.⁷⁴ У члану 6 Протокол посебно наглашава значај пружања свеобухватне помоћи жртвама трговине људима, укључујући обезбеђивање смештаја, медицинске и психолошке подршке, материјалне помоћи, као и информисање и саветовање о њиховим законским правима и другим потребним услугама.

Према чл. 3 Протокола, кривично дело трговине људима има три основна елемента:

1. **Радња** – врбовање, превоз, пребацивање, смештај или пријем лица;
2. **Средства** – употреба претње, силе или друге принуде, отмица, превара, обмана, злоупотреба овлашћења или тежег положаја, као и давање или примање новца и других користи за контролу над другом особом;
3. **Циљ** – експлоатација, као што су сексуална експлоатација, принудни рад, ропство, слични облици ропства, сервитут или уклањање органа.

Кривично дело трговине људима постоји само ако су испуњена сва три елемента. Уколико је присутан само један или два, радња се може сматрати другим делом по националном законодавству. За постојање овог дела довољно је да је радња предузета у циљу експлоатације, без обзира да ли је она заиста и остварена.⁷⁵ Трговина људима не постоји ако је жртва добровољно дала релевантан пристанак за радње, осим у случајевима када је пристанак добијен применом недозвољених средстава (на пример претњом, силом или преваром), када се пристанак сматра неважећим.⁷⁶

⁷⁴ Члан 3. Ст. 1. *Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима*, нарочито женама и децом, https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_potvrdivanju_konvencije_ujedinjenih_nacija_protiv_transnacionalnog_organizovanog.pdf, приступљено дана: 30. 11. 2025.

⁷⁵ М. Брадић, *Феноменолошки и етиолошки аспект трговине људима – мастер рад*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2020, 56.

⁷⁶ Члан 3. Ст. 2. *Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима*.

3.1.3. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима

Конвенција Савета Европе о сузбијању трговине људима усвојена је с циљем превенције и сузбијања трговине људима, заштите људских права, пружања помоћи жртвама и заштите сведока, као и обезбеђивања ефикасних истрага, кривичног гоњења и унапређења међународне сарадње у борби против трговине људима. Конвенција обухвата све облике трговине људима на националном и међународном нивоу, не ограничавајући се само на оне који су повезани са организованим криминалом. Посебно се наглашавају принципи недискриминације и непристрасности у поступању и мерама заштите жртава, без обзира на пол, расу, боју коже, језик, вероисповест, политичко уверење, национално и социјално порекло, рођење и други статус. Република Србија је ратификовала Конвенцију⁷⁷, која је ступила на снагу 2005. године.

Конвенција детаљно прописује мере које се односе на децу и лица до 18 година старости као осетљиве категорије жртава трговине људима. Она предвиђа конкретне мере за спречавање трговине људима, међународну сарадњу, заштиту жртава и унапређење њихових права, уз посебан нагласак на равноправност полова. У области материјалног кривичног права, Конвенција садржи одредбе о одређеним правним институтима, криминализацији радњи, кривичној одговорности и предвиђеним санкцијама. Такође, у оквиру кривичног процесног права прописује се поступак истраге, кривичног гоњења и друга процесноправна питања која се односе на ефикасно разоткривање и санкционисање дела трговине људима.⁷⁸

Конвенција, такође, истиче потребу за сарадњом са организацијама цивилног друштва, међународну координацију и надзор над применом њених одредаба, укључујући

⁷⁷ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори, бр. 19/2009.

⁷⁸ С. Кнежевић, В. Божић, Ж. Никач, *наведено дело*, 304.

рад Групе експерата за борбу против трговине људима, која прати и процењује спровођење Конвенције у државама чланицама.⁷⁹

Један од основних циљева Конвенције јесте обавеза држава да у својим националним законодавствима прогласе трговину људима кривичним делом, што је наглашено у члану 18. Конвенција такође предвиђа као ефикасан механизам борбе против трговине људима успостављање ефективне међународне сарадње између држава потписница, уз поштовање основних принципа који обезбеђују усклађеност са релевантним међународним и регионалним инструментима, споразумима и националним законима.

У чл. 23 Конвенције прописане су санкције и мере које државе треба да уграде у своја национална законодавства у случају извршења кривичног дела трговине људима. Физичком лицу мора бити изречена казна затвора, уз могућност екстрадиције. Правном лицу санкција треба да буде ефикасна, пропорционална и одвраћајућа, било кривична или некривична, укључујући и новчане казне. Национално законодавство мора омогућити примену мера за конфискацију или одузимање инструмената и средстава коришћених у извршењу кривичног дела, као и привремено или трајно затварање објеката који су коришћени за трговину људима, без повреде права трећих лица (*bona fide*). Поред тога, учиниоцу се може привремено или трајно забранити обављање активности које су довеле до извршења кривичног дела.⁸⁰

3.2. Национални правни оквир

Правни оквир за супротстављање трговини људима у Републици Србији почива на усклађивању домаћег кривичног законодавства са релевантним међународним актима, што представља кључну основу за развој политика и спровођење конкретних мера у борби

⁷⁹ Наведено дело.

⁸⁰ М. Брадић, *наведено дело*, 59.

против овог облика криминалитета. Трговина људима је у Републици Србији регулисана као кривично дело кроз више закона, подзаконских аката и других нормативних докумената који уређују ову област.

*Устав Републике Србије*⁸¹ као највиши правно-политички акт, садржи одредбе којима се забрањује трговина људима, а које су смештене у делу који регулише људска права и слободе. Иако Устав предвиђа широк спектар гаранција у области људских права, поједине одредбе су недовољно прецизне и не обухватају изричито сва права утврђена међународним документима. Поред тога, Устав не регулише на адекватан начин питање родне равноправности, нити се на јасан начин бави дискриминацијом жена, јер се забрана дискриминације формулише родно неутрално, а не у складу са Конвенцијом о укидању свих облика дискриминације жена. Уставом се забрањују ропство, положаји слични ропству, принудни рад и сви облици трговине људима,⁸² а сваком лицу се гарантују право на живот, слобода и физички и психички интегритет, као и право на судску заштиту у случају повреде било ког људског права.⁸³ На тај начин Устав поставља основне нормативне оквире за борбу против трговине људима, који се потом разрађују кроз посебне политичке и правне прописе.

Кривични законик Републике Србије у глави 34 у оквиру групе кривичних дела против човечности и добара заштићених међународним правом, и то у члану 388. Кривичног законика. Према законској формулацији, кривично дело трговине људима обухвата основни облик, посебни облик, као и четири квалификована – тежа облика извршења.⁸⁴ Према члану 388. Кривичног законика Републике Србије, трговина људима је прописана као кривично дело за које је предвиђена казна затвора од три до дванаест година. Одговорност сноси лице које, употребом силе или претње, довођењем или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности или тешких прилика, задржавањем личних исправа или давањем/примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, скрива или држи друго лице ради његове експлоатације. Експлоатација може обухватати рад или

⁸¹ Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

⁸² Члан 26. Устава Републике Србије.

⁸³ Члан 26. Устава Републике Србије.

⁸⁴ Члан 388, КЗ-а.

принудни рад, вршење кривичних дела, проституцију или друге облике сексуалне експлоатације, просјачење, употребу у порнографске сврхе, успостављање ропског или сличног односа, узимање органа или делова тела и коришћење лица у оружаним сукобима.⁸⁵ Квалификовани облици овог кривичног дела постоје у случају настанка тешке телесне повреде или смрти жртве.⁸⁶ Ако наступи тешка телесна повреда, забрањена је казна затвора у распону од пет до петнаест година, а ако жртва премине, казна затвора од најмање десет година. Квалификовани облик постоји и када је дело извршено од стране групе, за шта је предвиђена казна затвора од најмање пет година,⁸⁷ док се за извршење од стране организоване криминалне групе прописује казна затвора од најмање десет година.⁸⁸ Посебно је инкриминисано и поступање лица које зна, или је могло знати, да је друго лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или омогући његову експлоатацију — у том случају забрањена је казна од шест месеци до пет година затвора, а ако је жртва малолетник, од једне до осам година.⁸⁹

Закон о забрани дискриминације, у члану 13 прописује да се ропство, трговина људима, сегрегација, апартхејд и слични злочини сматрају најтежим облицима дискриминације, јер директно угрожавају слободу и достојанство људи. Ова дела се посматрају као најозбиљнији облици кршења људских права, будући да непосредно угрожавају основне слободе и личну достојаност, остављајући дубоке и трајне последице по жртве. Због свог тежег карактера, ова кривична дела се посебно строго санкционишу и препознају као најтежи облик нарушавања равноправности и људских права.

*Закон о азилу и привременој заштити*⁹⁰ Републике Србије има важну улогу у обезбеђивању права страних држављана који су жртве трговине људима. Он пружа правни основ за доделу привремене заштите жртвама, омогућавајући им право на боравак у Србији, приступ социјалној и здравственој заштити, као и право на правну помоћ. Привремена боравишна дозвола се додељује у циљу заштите жртава и омогућава им учешће у правним поступцима против починилаца трговине људима.

⁸⁵ Члан 388. ст. 1. КЗ - а.

⁸⁶ Члан 388. ст. 4. КЗ – а.

⁸⁷ Члан 388. ст. 5. КЗ – а.

⁸⁸ Члан 388. ст. 7. КЗ – а.

⁸⁹ Члан 388. ст. 9. КЗ – а.

⁹⁰ Закон о азилу и привременој заштити, Службени гласник РС, бр. 24/2018.

*Закон о странцима*⁹¹ обезбеђује посебан статус и привремени боравак жртвама трговине људима. Уколико се током поступка идентификације укаже на претпоставку да је странац жртва трговине људима, надлежни државни орган за идентификацију и координацију заштите жртава дужан је да процени стање и потребе жртве, изврши њену идентификацију и обавести Министарство унутрашњих послова о покретању поступка за доделу дозволе за привремени боравак. Привремени боравак се одобрава на период од годину дана, са могућношћу продужења, током којег жртва има могућност опоравка, елиминисања утицаја починиоца, као и самосталног доношења одлука о даљој сарадњи са надлежним органима, судом, тужилаштвом или полицијом.⁹²

3.3. Институционални механизми

Институционални механизми заштите жртава трговине људима у Републици Србији представљају кључну компоненту у борби против овог облика организованог криминалитета и у обезбеђивању адекватне подршке жртвама. Они се успостављају кроз сарадњу различитих институција, органа власти и организација цивилног друштва, са циљем пружања свеобухватне помоћи жртвама и њихове успешне интеграције у друштво.

С обзиром на сложен и динамичан карактер трговине људима, који захтева обухватан друштвени и правни приступ, као и примену ефикасних мера за сузбијање и кажњавање починилаца, али и заштиту жртава и превенцију, Влада Републике Србије је усвојила **Стратегију борбе против трговине људима**. Овим документом су дефинисани стратешки циљеви у областима институционалног оквира, превенције, помоћи, заштите и реинтеграције жртава, међународне сарадње, као и праћења и евалуације резултата. Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији први пут је усвојена у децембру 2006. године као први свеобухватни документ намењен суочавању са овим проблемом. Припремљена је у складу са Смерницама Пакта стабилности и Програмом

⁹¹ Закон о странцима, Службени гласник Републике Србије, бр. 24/2018, 31/2019 и 62/2023.

⁹² Члан 62. Закона о странцима.

Међународног центра за развој миграционе политике, који је дефинисао најбоље регионалне праксе у овој области. Основни циљ Стратегије јесте успостављање ефикасних механизма за препознавање и спречавање трговине људима, као и обезбеђивање правовремене и адекватне заштите, упућивања и подршке жртвама трговине људима. Другу по реду стратегију под називом Стратегија превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017–2022. године са пратећим Акционим планом Влада Републике Србије усвојила је августа 2017. године.

Такође, Влада Републике Србије усвојила је Национални план акције за борбу против трговине људима, којим се предвиђа спровођење бројних активности у циљу спречавања трговине људима, јачања капацитета институција, пружања помоћи и реинтеграције жртава, превенције и унапређења међународне сарадње.⁹³

Центар за заштиту жртава трговине људима представља централну институцију у систему подршке жртвама, са посебним надлежностима у области њихове идентификације, процене стања и пружања непосредне помоћи. Као специјализована служба, Центар делује као главни координатор између државних органа и организација цивилног друштва, обезбеђујући да жртве добију комплетну и континуирану заштиту. У спектар услуга Центра спадају обезбеђивање сигурног смештаја, медицинска и психолошка подршка, правно информисање и различити облици социјалне помоћи. Значајну улогу Центар има и у поступцима ране идентификације, које спроводи у сарадњи са полицијом, како би се жртвама омогућила хитна интервенција и одговарајућа заштита, као и услови за њихову даљу реинтеграцију у друштво.⁹⁴

Усвајањем **Закона о социјалној заштити** 2011. године створени су темељни правни оквири за оснивање посебне установе која ће бити посвећена искључиво помоћи и заштити жртава трговине људима. Овим законом, у члану 41, први пут је јасно прописано да су жртве трговине људима корисници права и услуга из система социјалне заштите,

⁹³ Б. М. Цмиљанић, *Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије – докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, 243.

⁹⁴ С. Мијалковић, *Часопис Државног секретеријата за унутрашње послове НР Србије - Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње*, Безбедност, Београд, 2003, 189.

чиме је обезбеђено њихово институционално препознавање и системско укључивање у мрежу услуга подршке.

Након тога, убрзо је усвојена Уредба о мрежи установа социјалне заштите, којом су постављене основе за формирање **Центра за заштиту жртава трговине људима**. Ова уредба је дефинисала организациону структуру Центра, који се састоји из две кључне јединице: Службе за координацију заштите жртава трговине људима и Прихватилишта као специјализованог простора за смештај жртава. Поред тога, донете су и измене и допуне подзаконских аката који се односе на стандарде и услове за пружање услуга социјалне заштите, чиме су уведени минимални стандарди у области заштите жртава трговине људима.

Међу основним делатностима Службе налазе се:

- формална идентификација жртава трговине људима,
- израда детаљних процена ризика, стања и потреба сваке жртве,
- координација мера заштите, подршке и процеса дугорочне реинтеграције,
- организација и спровођење поступака добровољног повратка жртава у земљу порекла када се за то стекну услови.

Поред државних институција, значајну улогу у систему подршке жртвама имају и организације цивилног друштва. Најистакнутије и уједно једине специјализоване организације које се дугорочно и професионално баве заштитом жртава трговине људима у Србији јесу **АСТРА** и **Атина**. Њихов рад обухвата психосоцијалну помоћ, правно саветовање, обезбеђивање смештаја, подршку током судских поступака, као и активности усмерене на реинтеграцију жртава и спречавање поновне виктимизације.⁹⁵

Оперативни ниво борбе против трговине људима у Србији обухвата правосудне органе, полицију и Службу за координацију заштите жртава трговине људима. Ову активност подржавају и невладине и међународне организације које доприносе пружању помоћи жртвама и унапређењу капацитета државних институција.

⁹⁵ М. Анђелковић, Т. Вукасовић и сарадници, *наведено дело*, 132.

Правосудни органи имају кључну улогу у сузбијању трговине људима, а улога судова дефинисана је Уставом Републике Србије. Судови делују у складу са Уставом, општеприхваћеним нормама међународног права и међународним уговорима које је Србија ратификовала. Њихова основна функција је да обезбеде заштиту сваког лица чија су људска права повређена и да отклоне последице тих повреда. Ефикасност у сузбијању транснационалне трговине људима знатно зависи и од међународне, а посебно регионалне сарадње судских органа.

Тужилаштво има посебан значај као орган за гоњење извршилаца кривичних дела. У оквиру борбе против организованог криминала, законом је формирано Тужилаштво за организовани криминал, као тужилаштво посебне надлежности које покрива целу територију Републике Србије. Ово тужилаштво има задатак да предузима ефикасне мере за процесуирање и кажњавање учинилаца трговине људима.⁹⁶

3.4. Идентификација и рехабилитација жртава

На теоријском и практичном нивоу јавља се потреба да се трговина људима јасно разликује од других сличних појава, као што су кријумчарење, добровољна проституција или просјачење. Главна разлика између трговине људима и кријумчарења миграната лежи у присуству силе, принуде или преваре у циљу експлоатације. Овај елемент понекад може бити очигледан, али се често тешко доказује. Ако жртве трговине људима нису правилно идентификоване, повећава се ризик да им људска права буду додатно нарушена. Зато државе имају обавезу да омогуће и спроводе тачно и правовремено идентификовање жртава.⁹⁷

⁹⁶ Б. М. Цмиљанић, *наведено дело*, 247 – 248.

⁹⁷ С. Бркић, *Заштита и помоћ жртвама трговине људима у светлу међународних правних стандарда*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Новом Саду, 2007, vol. 41, br. 3, Нови Сад, 266.

Идентификација жртава трговине људима - представља процес у којем се утврђује да ли је одређена особа жртва трговине људима, уз пуну заштиту њених људских права. Током овог процеса, жртви се омогућава подршка и приступ различитим услугама које јој помажу у опоравку од претрпљене трауме.

Приоритет током идентификације је обезбеђење безбедности жртве, а након тога задовољавање њених основних потреба. Процес идентификације може трајати дуже време, зависно од спремности жртве да учествује, а жртви се омогућава период размишљања и опоравка пре него што формално почне идентификација. Овај период, назван период рефлексије или опоравка, може трајати неколико недеља или месеци, током којих особа ужива сва права жртве трговине људима.

Према нацрту стандарда за заштиту жртава трговине људима у Србији, период идентификације може трајати и до три месеца, а по потреби и дуже. Од тренутка првог контакта са могућом жртвом, особа има пуну подршку система социјалне заштите и права на боравак из хуманитарних разлога, без обзира да ли учествује у кривичном гоњењу трговца људима.

У већини земаља у Европи и свету, идентификацију обавља полиција, што значи да статус жртве зависи од кривичног поступка и доказивања кривице починиоца. У овом приступу, жртва може бити призната као таква и уживати сва права тек након окончања судског процеса, што представља ужи, формални приступ идентификацији у односу на модел заснован на људским правима који се примењује у Србији.⁹⁸

Идентификација жртава трговине људима заснива се на разним индикаторима које су дефинисале међународне организације као што су МОР, ИОМ и УН. Свака земља треба да утврди и сопствене националне индикаторе, с обзиром на специфичности облика трговине и начина експлоатације. Индикатори трговине људима представљају податке који указују на могуће присуство трговине људима.

Они могу бити:

⁹⁸ Л. Милановић, Б. Лајовић, и сарадници, *наведено дело*, 36 – 37.

Директни - су подаци који јасно указују на постојање елемената кривичног дела трговине људима, дефинисаног законом.

Индиректни показатељи - указују на околности или ситуације повезане са трговином људима, као што су типичан социјални или психолошки профил жртве, начин организовања пута у иностранство или место где је жртва пронађена.

Утврђивање индикатора виктимизације трговином људима је кључно за успешну и правовремену идентификацију жртава у пракси. Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал је тако направила листу општих и специфичних индикатора трговине људима. Међутим, ови индикатори нису савршени алати, па је потребно пажљиво их користити и при евентуалном допуњавању листе како би се избегле грешке и погрешна идентификација.⁹⁹

Идентификација и заштита жртава трговине људима захтевају стално унапређивање институционалних капацитета, обуку стручњака, развој мултисекторске сарадње и подизање свести јавности. Само интегрисан приступ, који укључује све релевантне актере и ресурсе, омогућава да жртве добију адекватну заштиту и подршку, истовремено доприносећи сузбијању овог криминалитета.

Процес рехабилитације жртава трговине људима - захтева сарадњу више сектора — здравственог, социјалног, психолошког и правног — како би се омогућио потпуни опоравак и повратак у друштво. Помоћ, подршка и заштита жртвама пружају се од тренутка када се жртва идентификује и трају све док јој више нису потребне. Конкретан облик помоћи зависи од психофизичког стања жртве, нивоа ризика по њену безбедност и њених индивидуалних потреба. Свим активностима управљају релевантни субјекти у координацији са стручним радником Центра за заштиту жртава трговине људима, а током пружања подршке непрестано се прати ефекат примењених програма, уз неопходна прилагођавања како би се обезбедило благостање жртве.

⁹⁹ Б. Симеуновић-Пантић, *Препознавање виктимизације трговином људима*, Темида, Београд, децембар 2008, 77.

Понекад жртве у моменту идентификације могу бити толико повређене или трауматизоване, а њихова безбедност толико угрожена, да им је неопходно обезбедити хитну интервенцију. Она може обухватати заштиту од стране полиције, обезбеђивање основних животних потреба као што су вода, храна и одећа, неодложну здравствену помоћ, хитну медицинску интервенцију, посредовање у контакту са породицом, или обезбеђење сигурног смештаја. Хитна подршка се пружа на основу почетног плана и обично траје највише седам дана. Најкасније 14 дана након завршетка почетног плана, доноси се детаљан **План подршке**. Он садржи јасно дефинисане циљеве које треба постићи пружањем услуга жртви, субјекте који учествују у реализацији плана, рокове за постизање циљева и за контролу и процену предузетих активности. При изради плана, поред стручног радника Центра, учествују и сама жртва и сви релевантни партнери чије активности доприносе добробити жртве — као што су центар за социјални рад, организације цивилног друштва, Национална служба за запошљавање, здравствене и образовне установе. План се реализује у координацији са стручним радником Центра, уз потпуно информисан и слободан пристанак жртве. Жртва је увек кључни учесник, а њено мишљење одлучује о наставку активности; уколико жртва не да пристанак, све активности из плана се обустављају.¹⁰⁰

3.5. Имовинскоправни захтев у случајевима трговине људима

Жртве трговине људима имају право на правну помоћ и подршку током кривичних поступака, укључујући и помоћ у остваривању имовинско-правног захтева и накнаде штете. Сви актери који учествују у пружању помоћи и подршке жртви, у складу са својим овлашћењима, дужни су да јој обезбеде основне информације о њеним законским правима и доступним услугама током кривичног поступка. То подразумева информисање жртве о

¹⁰⁰ С. Атанасов, *Помоћ, подршка и заштита жртва трговине људима у Републици Србији*, у: Тематски зборник радова: „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2023, 92 – 93.

праву на подношење предлога и достављање доказа ради остваривања имовинско-правног захтева, као и о могућности предлагања привремених мера за његово обезбеђење у кривичном поступку против починиоца кривичног дела. Поред тога, жртви се требају дати информације о могућности подношења парничне тужбе за накнаду штете. Такође, све надлежне институције и организације цивилног друштва (ОЦД) које пружају ову врсту помоћи дужне су да жртву упуте на органе власти и друге релевантне субјекте који могу пружити подршку, како би жртва била у потпуности информисана и имала приступ свим могућностима за заштиту својих права и остваривање имовинско-правног захтева.¹⁰¹

Упућивање жртве трговине људима на остваривање имовинскоправног захтева у парничном поступку сматра се практично неприхватљивим, јер би такав поступак довео до њене секундарне виктимизације. Иако ово представља један од кључних проблема у пракси, Законик о кривичном поступку не нуди адекватно решење, нити се у протеклом периоду може говорити о значајнијем напретку на овом пољу.

Суд, у оквиру кривичног поступка, има овлашћење да у потпуности или делимично одлучи о имовинскоправном захтеву жртве. Међутим, ова могућност се у пракси изузетно ретко користи, најчешће како се поступак не би додатно одуговлачио. Ипак, сматра се да би било корисно да суд бар делимично досуди накнаду штете, а да жртву само за преостали износ упуту на парницу. На тај начин би се избегло претерано продужавање кривичног поступка, а жртви би се истовремено обезбедила макар делимична средства која би јој омогућила да настави даље остваривање својих права у парничном поступку.¹⁰²

Иако законодавни оквир жртвама трговине људима формално омогућава да траже накнаду штете у оквиру кривичног поступка или подношењем грађанске тужбе, у пракси се овај процес показује као веома сложен и ретко доводи до задовољавајућег исхода за жртве. У највећем броју случајева, жртве се суочавају са озбиљним потешкоћама приликом доказивања обима материјалне или нематеријалне штете, као и са финансијским

¹⁰¹ М. Анђелковић, Т. Вукасовић и сарадници, *наведено дело*, 134.

¹⁰² ЗАШТИТА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА, ПОСЕБНО У СВЕТЛУ НОВОГ ЗКП – А – Истраживање за правну клинику за сузбијање трговине људима, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011, <https://wp2008.ius.bg.ac.rs/klinika01/files/2012/12/Zastita-zrtava-trgovine-ljudima-posebno-u-svetlu-novog-ZKP-a-Irena-Tadic-Marija-Cvetkovic.pdf>, приступљено дана: 03. 12. 2025.

ограничењима која им онемогућавају да покрену или одрже грађански поступак до његовог окончања.

Додатни проблем представља сама наплата досуђене одштете. Чак и када суд донесе пресуду у корист жртве, у пракси наплата често није изводљива: починиоци кривичних дела су неретко формално „имућни“, али имовина није доступна за конфискацију, пренета је на друга лица или је скривена, што онемогућава ефикасно извршење пресуде.

Иако је жртвама теоријски омогућено да траже компензацију кроз оба вида поступака, у стварности то право ретко бива реализовано. Комплексне процесне процедуре, ограничен приступ правној помоћи, недовољно стручно вођење поступка и тешкоће у доказивању штете представљају најчешће препреке. Чак и у ситуацијама када жртва успе да оствари пресуду у своју корист, изостала или немогућа наплата одштете доводи до тога да се њено право на компензацију сведе на формалну, а не стварну заштиту.¹⁰³

¹⁰³ Ј. Бјелица, *Трговина људима на Балкану*, Типографски пулс, Земун, 2009, 62 – 65.

IV ДЕО

4. АНАЛИЗА КАРАКТЕРИСТИКА ЖРТАВА СЕКСУАЛНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У овом делу рада биће приказана анализа статистичких података Центра за заштиту жртава трговине људима¹⁰⁴ у периоду од 2021. године до 2025. године. Посебна пажња посвећена је жртвама **сексуалне експлоатације** и њиховом учешћу у укупном броју жртава.

4.1. Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2021. година

Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима, током 2021. године формално је идентификовано укупно 46 жртава трговине људима. Од тог броја, сексуална експлоатација представља најзаступљенији облик и чини чак 50% свих случајева, односно 23 жртве.

Посматрајући структуру жртава, уочава се да су већину чиниле особе женског пола (80%), што указује на снажну повезаност трговине људима са родно заснованим насиљем. Међу жртвама **сексуалне експлоатације** посебно су угрожене малолетне особе, при чему деца чине 37% укупног броја жртава, а међу њима чак 94% су девојчице. У поређењу са другим облицима експлоатације, **сексуална експлоатација** убедљиво доминира. Вишеструка експлоатација заступљена је са 17%, док принуда на просјачење чини 10% укупних случајева.

¹⁰⁴ Центар за заштиту жртава трговине људима, доступно на: <https://centarzztlj.rs/>.

Ови подаци показују да је сексуално искоришћавање и даље најчешћи облик трговине људима. Такође, скоро све идентификоване жртве су држављани Републике Србије (45 од 46), што указује на то да се трговина људима најчешће одвија унутар граница државе. У мањем броју случајева присутна је и транснационална експлоатација, али она не мења укупни тренд доминације сексуалне експлоатације.¹⁰⁵

4.2. Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2022. година

У периоду од 2020. до 2022. године уочава се континуитет, али и одређене промене у појави трговине људима у Србији. Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима, у 2020. години формално је идентификовано 57 жртава, у 2021. години 46, док је у 2022. години тај број порастао на 62 жртве. Овај пораст у 2022. години указује на појачану активност у откривању случајева, али и на могуће ширење овог проблема. Када је реч о структури жртава, у све три године доминирају особе женског пола. У 2020. години жене су чиниле 65% жртава, у 2021. чак 80%, а у 2022. години 79%. Ови подаци показују да трговина људима има изражену компоненту родно заснованог насиља. Такође, значајан је и удео малолетних лица: 42% у 2020, 37% у 2021. и чак 40% у 2022. години, што је посебно забрињавајуће.

Најчешћи вид експлоатације у свим посматраним годинама **јесте сексуална експлоатација**. У 2021. години 50%, а у 2022. години чак 55% свих случајева. Поред тога, присутни су и други облици експлоатације као што су радна експлоатација, принуда на просјачење, вишеструка експлоатација и принудни бракови. Већина идентификованих жртава су држављани Србије. У 2021. Њихов удео је чак 45 од 46 жртава, док је у 2022. години идентификовано 56 држављана Србије од укупно 62 жртве. То показује да се

¹⁰⁵ Центар за заштиту жртава трговине људима - Годишњи статистички извештај за 2021. годину.

трговина људима најчешће одвија унутар саме државе, односно у оквиру такозване националне експлоатације.

Број пријава такође показује одређене трендове. У 2021. години 127, а у 2022. години 138 пријава. Највећи број пријава долази од полиције и система социјалне заштите, што указује на значај институционалне сарадње у откривању ових кривичних дела.¹⁰⁶

4.3. Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2023. година

У периоду од 2021. до 2023. године уочава се континуитет, али и значајне промене у појави трговине људима у Србији. Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима, у 2021. години формално је идентификовано 46 жртава, у 2022. години 62, док је у 2023. години тај број додатно порастао на 66 жртава. Овај тренд раста указује на појачану активност у откривању случајева, али и на могуће продубљивање проблема. Када је реч о структури жртава, у свим посматраним годинама доминирају особе женског пола. У 2021. години жене су чиниле чак 80% жртава, у 2022. години 79%, а у 2023. години 72%. Иако је у 2023. години дошло до благог смањења, жене и даље представљају већину жртава, што потврђује да трговина људима има снажну компоненту родно заснованог насиља. Истовремено, удео деце међу жртвама показује значајан раст: 37% у 2021, 40% у 2022. И чак 62% у 2023. години, што представља посебно алармантан тренд.

Када је у питању облик експлоатације, **сексуална експлоатација** је била доминантна у 2021. и 2022. години (50% у 2021. И 55% у 2022). Међутим, у 2023. години долази до значајне промене – сексуална експлоатација више није најзаступљенија, већ примат преузима принуда на просјачење са 29,3%, затим радна експлоатација са 22,7%, док сексуална експлоатација пада на 20%. Ова промена указује на трансформацију облика

¹⁰⁶ Центар за заштиту жртава трговине људима - Годишњи статистички извештај за 2022. годину.

трговине људима, као и на већу видљивост других видова експлоатације, посебно оних који погађају децу. Већина идентификованих жртава у свим годинама су држављани Србије. У 2021. години готово све жртве (45 од 46) биле су држављани Србије, у 2022. години 56 од 62, док се исти тренд наставља и у 2023. години. Ово указује да се трговина људима у највећој мери одвија унутар граница државе, односно да је реч о унутрашњој (националној) експлоатацији.

Број пријава такође показује растући тренд. У 2021. години било је 127 пријава, у 2022. години 138, док је у 2023. години забележено чак 168 пријава. Највећи број пријава долази од полиције и система социјалне заштите, што потврђује значај институционалне сарадње, али и указује на напредак у препознавању и пријављивању случајева.

Сви наведени подаци указују да је трговина људима у Србији озбиљан, динамичан и сложен друштвени проблем. Посебно забрињава пораст броја деце међу жртвама, као и промена у структури експлоатације. Ови трендови указују на потребу за јачањем превентивних механизма, унапређењем рада институција и већим укључивањем друштва у рано препознавање ризика и заштиту најугроженијих група.¹⁰⁷

4.4. Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2024. година

У 2024. години наставља се јасан континуитет раста и развоја феномена трговине људима у Србији, уз истовремене значајне промене у његовој структури. Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима, формално је идентификовано 71 жртва, што представља повећање четврту годину заредом и уједно највећи број у последњих шест година. Овај податак указује и на појачану ефикасност система идентификације, али и на могуће продубљивање и ширење самог феномена.

¹⁰⁷ Центар за заштиту жртава трговине људима - Годишњи статистички извештај за 2023. годину.

Када је реч о структури жртава, и даље је изражена родна компонента трговине људима. Жене чине 69% идентификованих жртава, што потврђује да је трговина људима и даље у великој мери облик родно заснованог насиља. Истовремено, забрињавајуће је висок удео деце, који износи 49%, односно готово свака друга жртва је малолетна. Просечна старост деце жртава износи 12 година, што указује на изузетну рањивост ове популације. У погледу облика експлоатације, у 2024. години долази до даље диверсификације. **Сексуална експлоатација** више није доминантна као ранијих година, већ чини 32% случајева, док је радна експлоатација на 26%, а принуда на просјачење на 19%. Поред тога, 14% жртава је било принуђено на вршење кривичних дела, 5% у принудне бракове, док су присутни и тежи облици као што су принуда на учешће у ратним сукобима (1%) и илегално усвојење (3%). Ови подаци указују на све сложенију и фрагментисану природу експлоатације.

Посебно се уочава промена у профилу жртава у односу на порекло. Иако и даље доминирају држављани Србије, приметан је значајан пораст броја страних држављана, који је за 167% већи него претходне године. Укупно је идентификовано 16 жртава из мешовитих миграција, што указује на све израженију транснационалну димензију трговине људима, али и на побољшање механизма откривања у мигрантској популацији. Број пријава сумње на трговину људима такође бележи раст и у 2024. години износи 184, што је највише у последњих шест година. Највећи број пријава долази из цивилног сектора (54), затим из полиције (48) и система социјалне заштите (32), што указује на све већу улогу невладиних организација и унапређену међусекторску сарадњу. Такође је значајан податак да је Центар проактивно идентификовао 21 случај, што представља највиши ниво проактивног рада до сада.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Центар за заштиту жртава трговине људима - Годишњи статистички извештај за 2024. годину.

4.5. **Анализа жртава сексуалне експлоатације у односу на укупан број жртава трговине људима - 2025. година**

У 2025. години наставља се јасан и интензивирајући тренд раста трговине људима у Србији, како у погледу броја пријава, тако и у броју идентификованих жртава и сложености самих случајева. Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима, примљене су укупно 242 пријаве сумње на трговину људима, што представља повећање од 31% у односу на 2024. годину и највећи број пријава у последњих неколико година. Овај континуирани раст у дужем временском периоду указује и на јачање система препознавања и пријављивања, али и на све већу видљивост самог феномена у друштву. Посебно је значајна промена у структури пријава по пореклу потенцијалних жртава, с обзиром на то да се 64% пријава у 2025. години односи на стране држављане. Овај удео је значајно порастао у односу на претходне године (36% у 2024. и 20% у 2021), што указује на израженију транснационалну димензију трговине људима и утицај миграторних кретања.

Када је реч о облицима експлоатације, највећи број пријава односио се на сумњу на радну експлоатацију (115 случајева), док је **сексуална експлоатација** и даље високо заступљена (54 пријаве). Ови подаци потврђују наставак тренда диверсификације облика експлоатације, уз доминацију радне експлоатације у пријавама. Идентификовано је укупно 75 жртава трговине људима, што представља наставак петогодишњег раста у броју формално препознатих случајева. Просечна старост жртава износи 23 године, што указује на благо повећање у односу на претходну годину и потенцијално померање ка старијим узрасним групама, иако деца и даље чине значајан део популације жртава.

Када је реч о структури експлоатације, у 2025. години долази до готово изједначавања радне (36%) и сексуалне експлоатације (35%), што представља значајну промену у односу на раније године када је **сексуална експлоатација** била доминантна. Поред тога, присутни су и случајеви принудних бракова, принуде на просјачење, принуде на вршење кривичних дела, као и изоловани случајеви тежих облика експлоатације.

Овакав распоред указује на даље ширење спектра облика трговине људима и њихову прилагодљивост различитим друштвеним контекстима.

Удео деце међу жртвама износи 41%, што потврђује да је реч о високо рањивој групи која и даље чини значајан део укупне популације жртава. Деца су најчешће експлоатисана кроз сексуалну експлоатацију, принуду на просјачење (најчешће од стране родитеља и сродника), принудне бракове, као и кроз принуду на вршење кривичних дела и радну експлоатацију. Ови подаци указују на снажну повезаност породичног окружења и експлоатације у случајевима деце.

Родна структура жртава показује да жене и даље чине већину (68%), док мушкарци чине 32% идентификованих жртава. Жене су најчешће изложене сексуалној експлоатацији, док су мушкарци у већој мери заступљени у случајевима радне експлоатације и принуде на вршење кривичних дела, што указује на различите обрасце експлоатације у зависности од пола.

Број пријава по изворима указује на доминацију удружења грађана (90 пријава), затим Министарства унутрашњих послова (70), док је приметан и раст пријава од физичких лица и других институција, укључујући и КИРС, што је резултат унапређене међусекторске сарадње. Највећи број пријава стиже путем електронске поште и дежурног телефона, што указује на дигитализацију и доступност система пријављивања.

Поступање по пријавама показује да је од укупно 242 пријаве идентификовано 60 нових жртава (уз додатних 15 из претходних пријава), док је значајан број случајева остао без потврде да се ради о трговини људима (72 случаја), најчешће због постојања других облика кршења права, попут радне експлоатације, насиља у породици или сексуалног насиља. Ово указује на ширину спектра случајева који долазе у систем и важност разликовања различитих облика експлоатације и кршења права.

Свеобухватно посматрано, подаци за 2025. годину показују да трговина људима у Србији постаје све сложенији и динамичнији феномен, са јасним растом транснационалне компоненте, диверсификацијом облика експлоатације и повећаним бројем пријава. Истовремено, уочава се и јачање институционалног одговора и система идентификације.

Међутим, високи удели радне и сексуалне експлоатације, као и значајан проценат деце међу жртвама, указују на потребу за даљим јачањем превенције, раног препознавања и координисаног деловања свих релевантних актера.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Центар за заштиту жртава трговине људима - Годишњи статистички извештај за 2025. годину.

ЗАКЉУЧАК

Трговина људима у сврху сексуалне експлоатације представља један од најдрастичнијих видова повреде људских права и сложен феномен који се ослања на дубоко укорене друштвене неједнакости, економску нестабилност и глобалне механизме организованог криминала. Иако је Република Србија у протеклим деценијама значајно модернизовала своје законодавство и институционалне механизме усклађујући их са међународним стандардима, овај облик криминалитета и даље показује изузетну прилагодљивост, сложеност и отпорност на све мере сузбијања.

Пракса указује на то да жртве сексуалне експлоатације најчешће потичу из посебно рањивих група — то су жене, деца, особе које живе у сиромаштву, преживеле различите облике насиља или припадници маргинализованих заједница. Последице које ове жртве трпе дубоко су разорне: од озбиљних физичких повреда и сексуалног злостављања, преко трајних психичких последица, до губитка самопоуздања, идентитета и социјалне сигурности. Управо због тога неопходан је свеобухватан, мултисекторални и индивидуализован приступ који подразумева тесну сарадњу здравствених, социјалних, правосудних и цивилних структура, као и континуирану подршку усмерену ка опоравку и поновној интеграцији жртве у друштво. Иако нормативни оквир предвиђа читав низ мера заштите — хитну интервенцију, безбедан смештај, медицинску и психолошку помоћ, као и правну заштиту — јасно је да постоји значајан јаз између законских могућности и њихове примене у пракси. Ограничени људски и материјални ресурси, недостатак стручне обуке и неједначена сарадња између различитих институција доводе до тога да жртве често не добију неопходну заштиту у правом тренутку или у довољном обиму.

Посебно изражен проблем тиче се остваривања права на накнаду штете. Иако постоји законска основа да се имовинскоправни захтев решава у кривичном поступку или у парничном поступку, у пракси се врло ретко долази до правичне компензације. Разлози су бројни: судови избегавају да одлучују о овом питању у кривичном поступку како не би дошло до одуговлачења, док је упућивање жртве на парницу додатно оптерећујуће. Осим

тога, наплата досуђене одштете често је немогућа јер починиоци формално немају имовину или је она скривена, пренета или недоступна. Ово указује на неопходност да држава развије ефикасније механизме компензације, укључујући формирање фонда за обештећење жртава и доследнију примену института одузимања имовине стечене криминалом.

Иако постоји низ изазова, Србија је направила значајне помаке у изградњи система за борбу против трговине људима: успостављени су протоколи сарадње, ојачани капацитети националног механизма за упућивање, обучени стручњаци у различитим секторима, а јавност све више препознаје тежину овог проблема. Ипак, сузбијање сексуалне експлоатације не сме се свести само на формално испуњавање међународних обавеза; неопходан је трајан развој праксе, јачање институција и стварање дугорочних модела подршке који ће обезбедити реалну, а не само номиналну заштиту жртвама. Одговорност државе и друштва јесте да створе систем у којем је трговина људима благовремено препозната, ефикасно спречена и строго санкционисана, а жртвама омогућени заштита, опоравак и достојанствен живот. Само тако је могуће остварити трајан напредак у борби против сексуалне експлоатације и изградити друштво које штити најрањивије и доследно афирмише људска права.

ЛИТЕРАТУРА

1. А. Ђукић, Трговина људима у оружаним сукобима, Факултет безбедности у Београду, *Војно дело*, вол. 72, бр. 1, 2020.
2. Б. Бановић, Нормативни оквир за супротстављање трговини људским органима, *Анали Правног факултета*, Београд, 65(3), 2017.
3. Б. М. Цмиљанић, Специфичности међународноправне норме о забрани трговине људима, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, вол. 87, исс. 10, Нови Сад, 2015.
4. Б. М. Цмиљанић, *Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије – докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015.
5. Б. Симеуновић - Пантић, Препознавање виктимизације трговином људима, *Темид*, бр. 4, Београд, 11. децембар 2008.
6. В. Божић, Сузбијање сексуалне експлоатације, као водећег облика трговања људима, *Правни живот*, бр. 9, 2016.
7. В. Николић – Ристановић, *Породично насиље у Србији*, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002.
8. В. Николић – Ристановић, Трговина женама у Србији и околним земљама: обим, карактеристике и узроци, *Темид*, бр. 1, Београд, 2002.
9. Д. Derenčinović, Дječja pornografija на Internetу – о кажњивости посједовања и виртуелној дječјој pornografiji, *Hrvatski ljetopis за kazнено право и praksu*, br. 1, Zagreb, 2003.
10. Е. Мујановић, Е. Муратбеговић, *Трговина људима – приручник за напредну обуку криминалистичке полиције у БиХ*, International Centre for Migration Policy Development, Бања Лука – Мостар – Сарајево, 2015.
11. Ж. Бјелајац, *Трговина људима - Злочин против човечности*, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2014.
12. Ж. Никач, *Међународна полицијска сарадња*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2015.

13. Ж. Никач, Палермо конвенција и допунски протоколи у функцији сузбијања организованог криминала, *Зборник радова Криминалистичко – полицијске академије*, Пројекат Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2015.
14. З. Ивановић, Б. Бановић, “*Sexual Exploitation of Minors / Analysis in Serbian Law Enforcement Practice*”, Факултет безбедности, Београд, 2020.
15. З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2020.
16. И. Радовић и сарадници, *Трговина људима – приручник за новинаре*, АСТРА, 2008.
17. Ј. Бјелица, *Трговина људима на Балкану*, Типографски пулс, Земун, 2009.
18. Л. Милановић, Б. Лајовић, и сарадници, *Приручник за образовни систем – Заштита ученика од трговине људима*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја – Центар за заштиту жртава трговине људима – УНИТАС фонд, Београд, 2016.
19. М. Анђелковић, Т. Вукасовић и сарадници, *Трговина људима – приручник за адвокате*, АСТРА, Београд, 2024.
20. М. Бошковић, *Криминологија и социјална патологија*, Матица српска, Нови Сад, 1995.
21. М. Брадић, *Феноменолошки и етиолошки аспект трговине људима – мастер рад*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2020.
22. М. Грујић, Експлоатација жртава трговине људима, *Правне теме*, бр.3, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2002.
23. М. Ивановић, *Сексуална експлоатација*, Типографски пулс, Земун, 2011.
24. М. Крстић, *Трговина људима као савремени облик угрожавања безбедности – мастер рад*, Универзитет у Београду – Мултидисциплинарне студије тероризам, организовани криминал и безбедност, Београд, 2013.
25. М. Тејић, *Правна заштита жртава сексуалног насиља*, Конференција виктимолошког друштва Србије: „Правна заштита жртава криминалитета у Србији – достигнути развој и правци будућих промена“, Београд, 2007.
26. Н. Жегарац, А. Буцал, У. Гвозден, *Ничија деца-трговина децом у Србији и Црној Гори*, Центар за евалуацију, тестирање и истраживање, Београд, 2005.

27. N. Žunić, *Trgovina ženama: nasilje nad ženama, Trgovina ljudima - Pravna zaštita u međunarodnim i nacionalnim okvirima*, (ur. P. Dimitrijević, M. Kostić, S. Knežević), Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2011.
28. Н. Пајић, *Трговина људима – социоекономски и културни чиниоци, Годишњак факултета безбедности*, Београд, 2017.
29. Н. Радовић, *Трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, Криминалистичко – полицијска академија, Наука, безбедност, полиција*, – Београд, Год. 12, бр. 3, 2007.
30. Н. Шаховић–Вучковић, *Експлоатација деце с посебним освртом на Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији*, Центар за права детета, Београд, 2006.
31. OSCE, ODIHR, *Državni mehanizmi za upućivanje žrtava trgovine ljudima (Pridružujući se naporima i zaštiti prava trgovanih osoba) - Praktični priručnik*, OSCE-ова Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Poland, 2006.
32. С. Атанасов, Б. Оташевић, *Фактори који погодују трговини људима, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини*, Косовска Митровица, 2021.
33. С. Атанасов, *Основне смернице за вођење криминалистичког интервјуа са жртвом трговине људима, Тематски зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици: „Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији“*, Косовска Митровица, 2021.
34. С. Атанасов, *Откривање, разјашњавање и доказивање кривичног дела трговине људима* (магистарски рад), Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2010.
35. С. Атанасов, *Помоћ, подршка и заштита жртава трговине људима у Републици Србији, Тематски зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици: „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“*, Косовска Митровица, 2023.
36. С. Бркић, *Заштита и помоћ жртвама трговине људима у светлу међународних правних стандарда, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Новом Саду*, vol. 41, br. 3, Нови Сад, 2007.

37. С. Кнежевић, В. Божић, Ж. Никач, Глобални регионални аспект правног и институционалног оквира за сузбијање трговине људима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 76, Година LVI, 2017.
38. С. Мијалковић, Појмовно разграничење трговине људима и других сличних појава и термилошких концепата, *Безбедност*, бр. 1, Београд, 2005.
39. С. Мијалковић, *Супростављање трговини људима и кријумчарењу мигрантима*, Службени Гласник, Београд, 2012.
40. С. Мијалковић, Теоријско одређење појма трговине људима, *Наука, безбедност, полиција*, бр. 2-3, Вол. 9, Београд, 2006.
41. С. Мијалковић, *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005.
42. С. Мијалковић, Трговина људима као облик организованог криминала – основна феноменолошка обележја, *Наука, безбедност, полиција*, бр. 1, Вол. 11, 2006.
43. С. Мијалковић, Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње, *Безбедност*, Београд, 2003.
44. С. Ћопић, Путеви трговине људима у Европи и позиција Србије на њима, *Темида*, 11(4), 2008.
45. *Трговина женама – Приручник за новинаре*, Астра, Београд, 2003.
46. Центар за права детета, *Праћење и извештавање и правима детета у Србији по факултативним протоколима уз Конвенцију о правима детета*, Београд, 2010.

ПРАВНИ ПРОПИСИ:

1. Закон о азилу и привременој заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/2018.
2. Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009 и 52/2021.
3. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.
4. Закон о потврђивању конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*,

- бр. 6/2001.
5. Закон о социјалној заштити, Службени гласник РС, бр. 24/2011 и 117/2022.
 6. Закон о спречавању насиља у породици, Службени гласник РС, бр. 94/2016 и 10/2023.
 7. Закон о странцима, Службени гласник РС, бр. 24/2018, 31/2019 и 62/2023.
 8. Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – исправка, 107/2005 – исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.
 9. Национална стратегија за борбу против трговине људима (2023–2028), Влада РС.
 10. Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. *Action against criminal network dealing with human trafficking, pimping and money laundering*, доступно на: https://www.eurojust.europa.eu/news/action-against-criminal-network-dealing-human-trafficking-pimping-and-money-laundering?utm_source=chatgpt.com, приступљено дана: 22. 11. 2025.
2. *Водич за израду интерних компанијских процедура за заштиту деце од сексуалне експлоатације и злостављања у контексту туризма и путовања*, доступно на: <https://zadecu.org/wp-content/uploads/2025/02/%E2%80%9EVodic-za-izradu-internih-kompanijskih-procedura-za-zastitu-dece-od-seksualne-eksploatacije-i-zlostavljanja-u-kontekstu-turizma-i-putovanja.pdf>, приступљено дана: 23. 11. 2025.
3. ЗАШТИТА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА, ПОСЕБНО У СВЕТЛУ НОВОГ ЗКП – А – Истраживање за правну клинику за сузбијање трговине људима, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011, <https://wp2008.ius.bg.ac.rs/klinika01/files/2012/12/Zastita-zrtava-trgovine-ljudima-posebno-u-svetlu-novog-ZKP-a-Irena-Tadic-Marija-Cvetkovic.pdf>, приступљено дана: 03. 12. 2025.
4. *Општи протокол за заштиту деце од насиља*, <https://www.savetzapravadeteta.gov.rs/doc/dokumenta/Opsti-protokol-za-zastitu-dece-od-nasilja.pdf>, приступљено дана: 23. 11. 2025.

5. *Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом,* https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_potvrdjivanju_konvencije_ujedinjenih_nacija_protiv_transnacionalnog_organizovanog.pdf, приступљено дана: 30. 11. 2025.
6. Трговина људима, <https://astra.rs/sta-je-trgovina-ljudima/>, приступљено дана: 21. 11. 2025.
7. *Understanding human trafficking*, <https://www.state.gov/what-is-trafficking-in-persons>, приступљено дана: 19. 11. 2025.
8. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols *Thereto*, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf, приступљено дана: 29. 11. 2025.
9. UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons*, 2020, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf, приступљено дана: 26. 11. 2025.
10. Центар за заштиту жртава трговине људима, доступно на: <https://centarzztlj.rs/>.

Изјава о ауторству

Потписани-а Милица (Новица) Печиноћевић

број индекса 420/2024

Изјављујем

да је мастер рад под насловом

„Трговина људима у циљу сексуалне експлоатације“

- Резултат сопственог истраживачког рада,
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Косовској Митровици, _____

Изјава о ауторству

Потписани-а Милица (Новица) Печиноћевић

број индекса 420/2024

Изјављујем

да је мастер рад под насловом

„Трговина људима у циљу сексуалне експлоатације“

- Резултат сопственог истраживачког рада,
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

Милица П

У Косовској Митровици, 03.06.2026